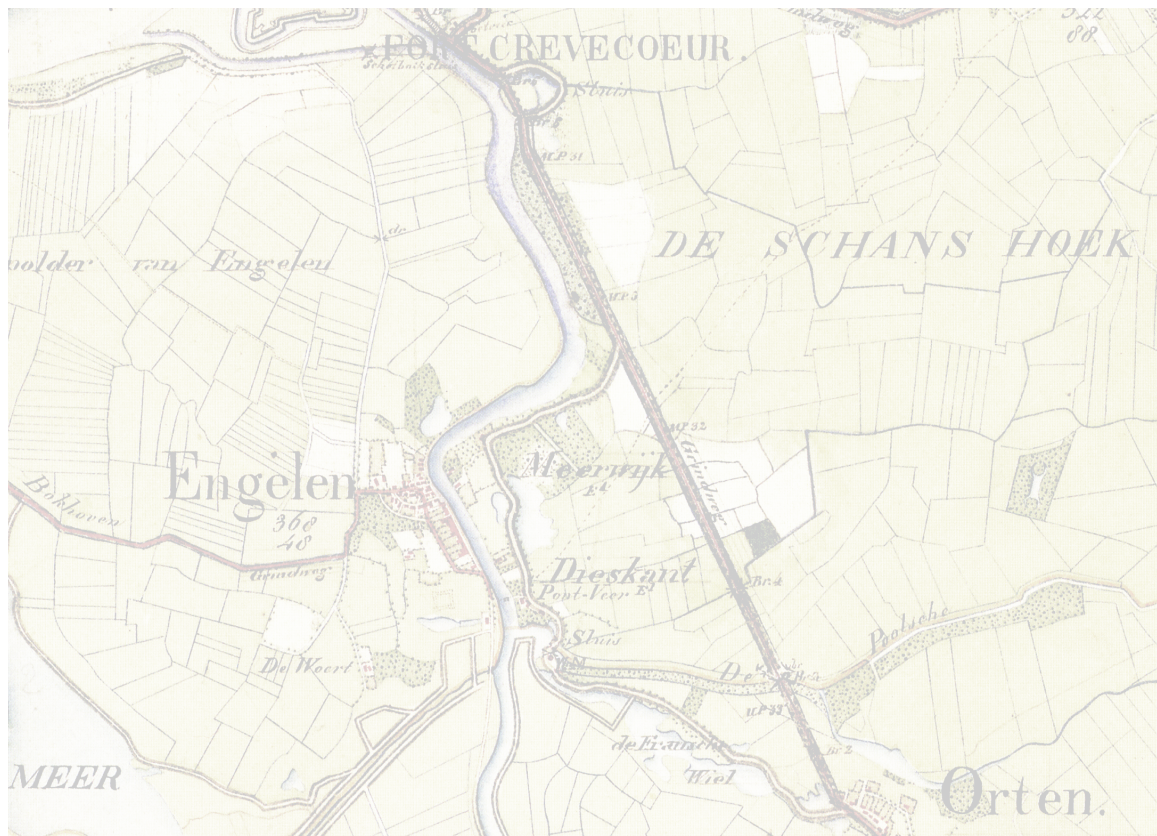

ARCHEOLOGIE EN
BOUWHISTORIE

Hilvarenbeek Rovertse schuur

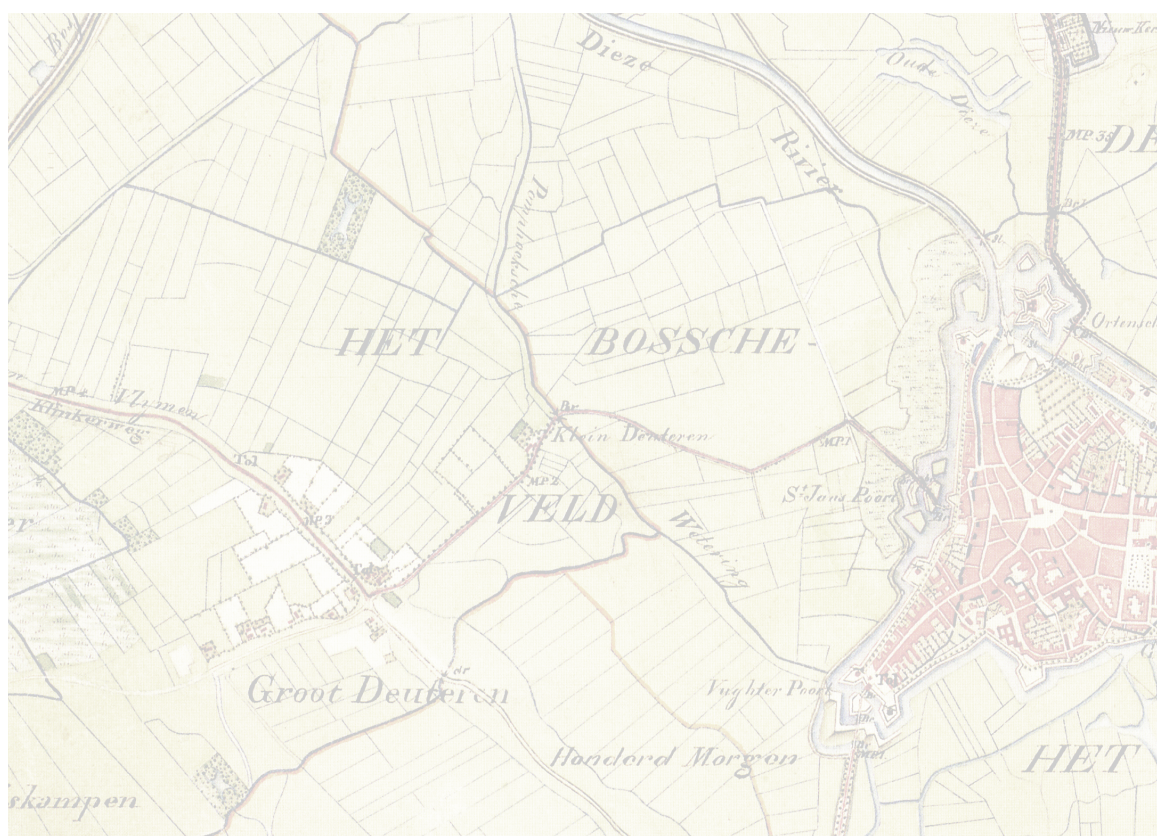
Inventariserend veldonderzoek door middel
van proefsleuven (IVO-P)

BAAC-rapport A-22.0290

februari 2023

Auteur:

dr. P.S. Kubistal

Colofon

ISSN:	1873-9350
Versie	2.0
Auteur:	dr. P.S. Kubistal
Bijdrage:	drs. R. van der Mark
Cartografie:	dr. P.S. Kubistal
Fotografie:	dr. P.S. Kubistal
Inhoudelijke controle:	drs. R. van der Mark
Redactie:	drs. J.M.J. Willems

In overleg met de initiatiefnemer heeft BAAC het rapport ter goedkeuring voorgelegd aan de bevoegde overheid. Het is niet bekend of het rapport is goedgekeurd door de bevoegde overheid. Er heeft geen inhoudelijke afstemming met de bevoegde overheid plaatsgevonden.

© BAAC, 's-Hertogenbosch 2023.
BAAC aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

BAAC - Archeologie en Bouwhistorie

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
E-mail: denbosch@baac.nl

Postbus 2015
7420 AA Deventer

Inhoud

	■ Samenvatting	7
1	■ Inleiding	9
	1.1 Aanleiding	9
	1.2 Ligging en aard van het terrein	10
	1.3 Administratieve gegevens	11
	1.4 Leeswijzer	12
2	■ Onderzoekskader	13
	2.1 Landschappelijke achtergrond	13
	2.2 Bewoningsgeschiedenis	17
	2.2.1 Archeologie	17
	2.2.2 Historie	17
	2.2.3 Archeologische verwachting	20
	2.3 Onderzoeksvragen	20
	2.4 Werkwijze	21
	2.4.1 Veldwerk	21
	2.4.2 Uitwerking	22
3	■ Bodemopbouw en landschap	23
4	■ Sporen en structuren	25
	4.1 Huidige situatie	25
	4.2 Sporen en structuren (R. van der Mark & P. Kubistal)	27
	4.2.1 Algemeen	27
	4.2.2 Structuur 1: sporen van het hoofdgebouw van de boerderij	28
	4.2.3 Structuur 2: sporen van aanbouw	30
	4.2.4 Mogelijke sporen van voorganger	33
	4.2.5 Overige sporen	33
5	■ Vondstmateriaal	24
6	■ Synthese, waardering en advies	24
	6.1 Synthese	24
	6.2 Waardering	25
	6.2.1 Toelichting	25
	6.2.2 Waarde van de vindplaats	27
	6.3 Advies	28
7	■ Literatuur en bronnen	30

■ Bijlagen	47
- Bijlage 1 Geologische en archeologische tijdvakken	49
- Bijlage 2 Overzicht structuren	53
- Bijlage 3 Onderzoeksvragen uit het Programma van Eisen	55

Samenvatting

In opdracht van dhr. I. van Haren heeft BAAC een Inventariserend Veldonderzoek door middel van Proefsleuven (IVO-P) ter plaatsen van Roovert 3B (Roovertse schuur) te Hilvarenbeek, gemeente Hilvarenbeek uitgevoerd. De planlocatie, het plangebied, is een open perceel in het bos met aan de wegzijde een schuur met aangebouwde berging.

Het proefsleuvenonderzoek is uitgevoerd vanwege voorgenomen bouwactiviteiten op het terrein. Het plangebied kent een geschiedenis die teruggaat tot minimaal 18^e eeuw.

Op basis van de onderzoekresultaten kan in dit rapport worden gesteld dat zich binnen het plangebied een archeologisch vindplaats bevindt: te weten een niet opgehoogde, individuele huisplaats. Door het beperkte “kijkvenster” van een proefsleuf bleek het echter dat in deze fase slechts een summier aantal representatieve sporen van een gebouw is vastgesteld. Meer van deze sporen kunnen buiten het onderzoeksgebied verwacht worden.

Bij het onderzoek zijn overblijfselen gevonden van de in 1929 deels afgebrande langgevelboerderij. Het betreft sporen van het hoofdgebouw (structuur 1) en een aanbouw (structuur 2). Ook zijn er sporen vastgesteld, die ouder lijken te zijn en betrekking hebben op een vroegere bebouwingsfase. De buitenmuren van het in 1929 afgebrande gebouw bleken binnen het onderzoeksgebied nog deels bewaard te zijn gebleven. De exacte datering van de gebouw resten kon niet worden gegeven, omdat daterend vondstmateriaal ontbreekt. Op grond van oude kaarten moet de datering ergens aan het eind van de 18^e of begin van de 19^e eeuw liggen.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

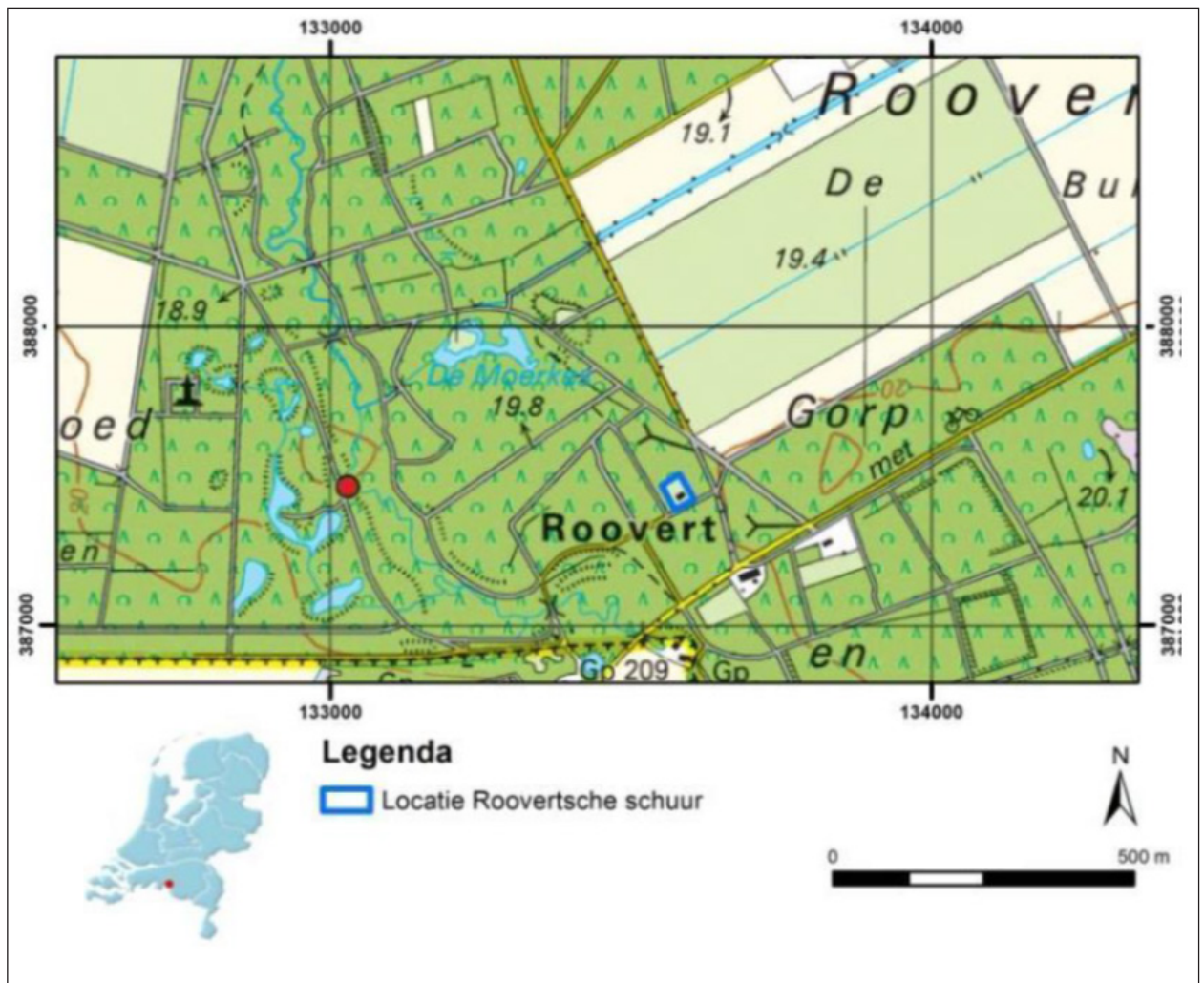
In opdracht van dhr. I. van Haren heeft BAAC een Inventariserend Veldonderzoek door middel van Proefsleuven (IVO-P) ter locatie van Rovert 3B (Rovertse schuur) te Hilvarenbeek, gemeente Hilvarenbeek uitgevoerd. De planlocatie, het plangebied, is een open perceel in het bos met aan de wegzijde een schuur met aangebouwde berging. De schuur had oorspronkelijk de functie en vorm van een langgevelboerderij. Na de brand van 1929 is de woonfunctie verdwenen en het pand ingekort. Aanleiding voor het onderzoek vormde de geplande verbouwing van de Rovertse schuur, waarbij buiten de huidige fundamenteen gebouwd zal worden. De bevoegde overheid heeft bepaald dat bij de verbouwing rekening gehouden dient te worden met de oorspronkelijke lengte van de boerderij. Daarom is het noodzakelijk om de funderingen van het afgebrande deel van het pand (deels) bloot te leggen. Deze voormalige bebouwing vormde het onderzoeksgebied. Bij de voorgenomen bouwactiviteiten dreigen eventueel aanwezige archeologische resten verloren te gaan.

Het onderzoek had ook tot doel om de in Programma van Eisen (PvE) gespecificeerde, archeologische verwachting te toetsen en antwoord te geven op de in het PvE gestelde onderzoeksvragen.

1.2 Ligging en aard van het terrein

De planlocatie Roovertse Schuur ligt op het landgoed Gorp & Roovert aan de Roovert 3B, circa 3 km ten zuidoosten van Goirle. De locatie Roovertse schuur heeft een oppervlakte van 278 m² en ligt aan een naamloze weg, die parallel loopt aan de weg Roovert en uitkomt op de weg Gorp (afb. 1.1). In westelijke richting gaat de naamloze weg naar het dal van de Roovertsche Leij. Aan de wegstreek staat een schuur, de rest van het terrein is begroeid met gras.

Afb. 1.1 De ligging van het onderzoeksgebied/plangebied op de topografische kaart van Nederland. De ligging van het onderzoeksgebied wordt aangegeven met een rode punt.

1.3 Administratieve gegevens

Locatiegegevens	
provincie	Noord-Brabant
gemeente	Hilvarenbeek
plaats	Hilvarenbeek
toponiem	Roover 3B
RD-coördinaten	133551-387234 (W) 133580-387253 (N) 133605-387211 (O) 133573-387193 (Z)
kaartblad	50F
kadastrale gegevens	-
oppervlakte plangebied	278 m ²
oppervlakte onderzoeksgebied	108 m ²

Projectgegevens	
projectnummer	A-22.0290
projectnaam/projectcode	Hilvarenbeek, Roover 3B
type onderzoek	proefsleuvenonderzoek
Archis-zaakidentificatienr.	5278863100
opdrachtgever	I. van Haren igor.van.haren@vecozo.nl
adviseur namens opdrachtgever	-
projectleider BAAC	dr. P.S. Kubistal
bevoegde overheid	Gemeente Hilvarenbeek Postbus 3 5080 AA Hilvarenbeek gemeente@hilvarenbeek.nl
adviseur namens bevoegde overheid	K. Kersten k.kersten@monumentenhuisbrabant.nl
datum opdracht	1 mei 2022
datum veldwerk	22 juli 2022
datum rapport versie 1.1	1 augustus 2022
datum rapport versie 2	10 februari 2022
beheer en plaats van vondsten en documentatie	Momenteel op het BAAC-kantoor te 's-Hertogenbosch; deze worden te zijner tijd overgedragen aan het provinciaal depot bodemvondsten van de provincie Noord-Brabant

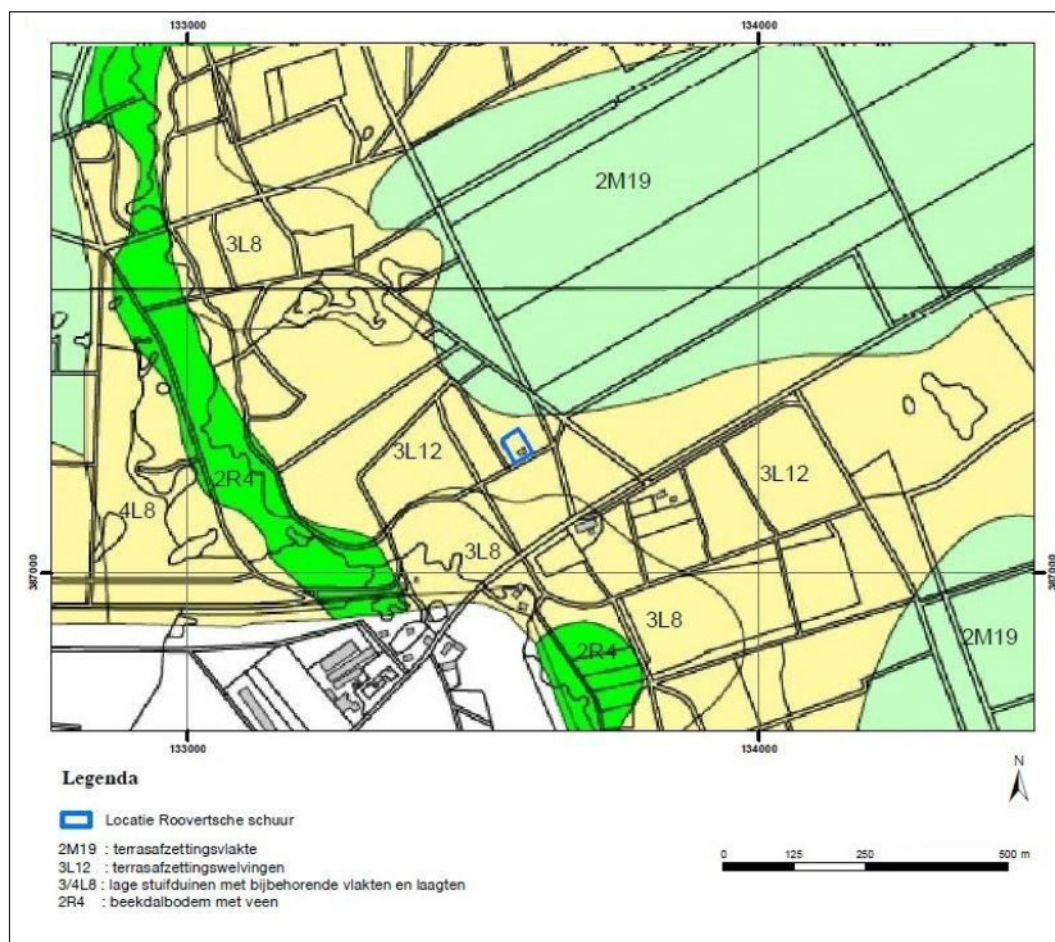
Vindplaatsgegevens	
complextyp	Vindplaats 1: niet opgehoogde, individuele huisplaats
datering	Nieuwe tijd

1.4 Leeswijzer

Deze rapportage omvat de uitwerking van het archeologisch onderzoek in het plangebied Roover 3B te Hilvarenbeek. Alvorens over te gaan tot de bespreking van de onderzoeksresultaten, zullen in hoofdstuk 2 de landschappelijke, archeologische en historische achtergronden van het plangebied en de directe omgeving worden beschreven. Deze worden gevolgd door paragrafen met daarin de onderzoeksvragen en de werkwijze in het veld en van de uitwerking. De resultaten van het onderzoek komen aan de orde in hoofdstuk 3, 4 en 5. In deze hoofdstukken staat het landschap beschreven waarin de opgegraven vindplaats is gelegen, de sporen en structuren die tot de vindplaats zijn te rekenen en het vondstmateriaal dat tijdens het veldwerk is verzameld. Het geheel zal in hoofdstuk 6 worden afgesloten met een synthese waarin de resultaten in relatie tot elkaar worden besproken en er aandacht is voor de relevantie van de vindplaats voor de regio. Vervolgens wordt de vindplaats gewaardeerd en wordt er een archeologisch advies geformuleerd omtrent de vindplaats.

Achter in het rapport zijn de literatuurlijst en enkele bijlagen terug te vinden, zoals diverse lijsten en overzichten en de beantwoording van de onderzoeksvragen uit het PvE.¹

Afb. 2.1 Het plangebied op de geomorfologische kaart (op basis van Koeman 2013).

¹ Mark van der 2022.

2 Onderzoekskader

Volgens de beleidskaart van de gemeente Hilvarenbeek ligt de locatie Roovertse schuur op de grens van een hoge verwachtingszone. Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn sporen van een archeologisch vindplaats aangetroffen uit de nieuwe tijd, namelijk resten van een historisch erf het gaat hierbij om een niet opgehoogde, individuele huisplaats.

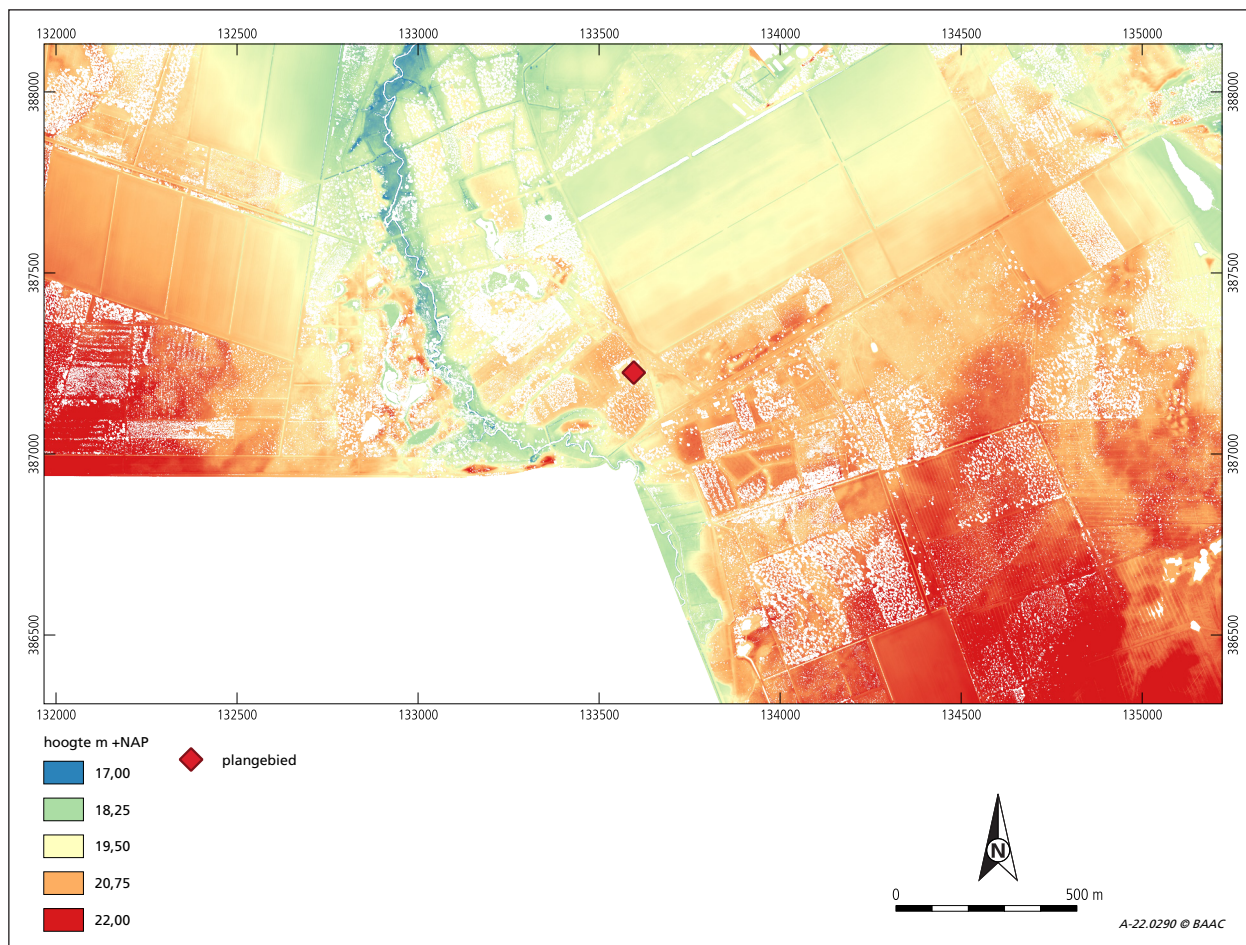
Het doel van de navolgende paragrafen is om dit gegeven in context plaatsen. Hierbij wordt gekeken naar de ligging van het plangebied in het landschap ten opzichte van bekende archeologische resten in de directe omgeving. Ook wordt gekeken wat er op basis van historisch kaartmateriaal of andere historische gegevens bekend is over bewoning en landgebruik binnen het plangebied. Deze gegevens zijn overgenomen uit het archeologisch vooronderzoek en waar nodig aangevuld met nieuwe gegevens.

De onderzoeksvragen die met het proefsleuvenonderzoek dienen te worden beantwoord zijn overgenomen in paragraaf 2.4 en worden beantwoord in bijlage 3. Het hoofdstuk sluit af met een beschrijving van en verantwoording voor de gehanteerde werkwijze en de keuzes die tijdens het veldwerk en de uitwerking zijn gemaakt.

2.1 Landschappelijke achtergrond²

Langs het beekdal van de Roovertsche Leij zijn op de geomorfologische kaart gebieden met lage stuifduinen aangegeven (afb. 2.1, code 3/4L8). Circa 50 m ten zuiden van de locatie Roovertse schuur ligt een zone met stuifduinen. Deze gebieden worden gekenmerkt door grotere reliëfverschillen. Waarschijnlijk zijn de vennen in dit gebied de gaten waar zand is uitgeblazen en elders opnieuw is afgezet. De stuifzanden zijn in het Holocene gevormd en zijn het gevolg van menselijke activiteiten. Als gevolg van de bevolkingstoename en de daarmee gepaard gaande ontbossing in de late middeleeuwen zijn stuifzanden ontstaan. Plaatselijk zijn aanwijzingen gevonden dat de verstuing eerder is begonnen in de prehistorie. De stuifzandafzettingen bestaan uit verstoven (dek)zand en zijn alleen te onderscheiden als de stuifzanden door een bodem (meestal een podzolbodem) zijn gescheiden van de onderliggende (dek)zanden. Het stuifzand wordt tot het Laagpakket van Kootwijk van de Formatie van Bostel gerekend. Volgens de geomorfologische kaart is op de onderzoekslocatie geen sprake van lage stuifduinen, maar op het Actueel Hoogtebestand van Nederland (AHN) ligt de locatie Roovertse schuur wel in een reliëfrijk gedeelte (afb. 2.2). Het lijkt erop dat de locatie in een ondiepe laagte ligt tussen hogere koppen ten noorden, westen en zuiden van de locatie. Het hoogteverschil bedraagt circa 0,5 – 1,0 m.

² De tekst en afbeeldingen in deze paragraaf zijn zonder bronvermelding overgenomen uit het vooronderzoek (Koeman 2013). Voor de bronvermelding wordt dan ook verwezen naar het vooronderzoek.

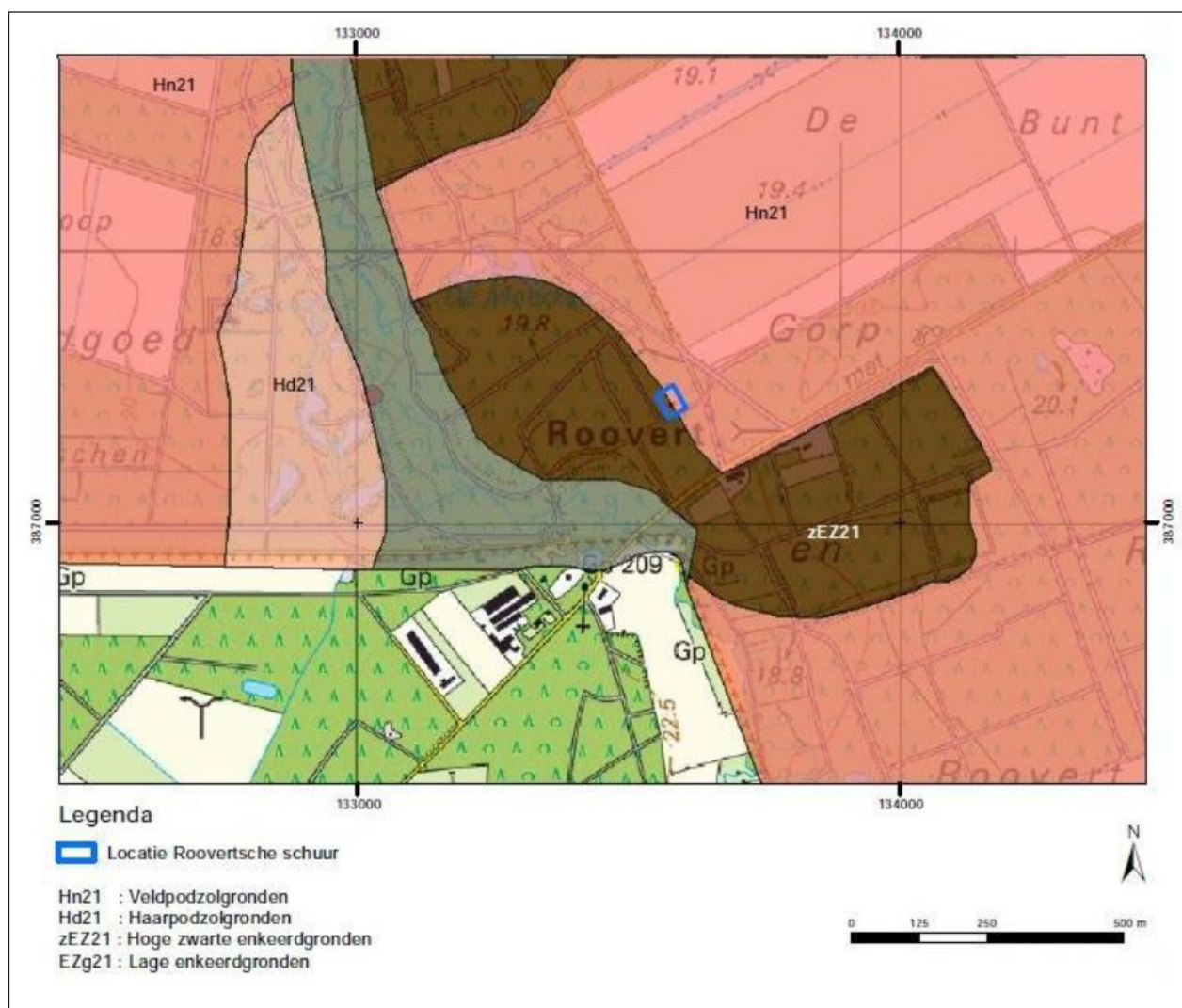

Afb. 2.2 Het plangebied op een uitsnede van het Actueel Hoogtebestand van Nederland (AHN 3.0). De landschap hoogtes van België zijn in deze afbeelding niet weergegeven.

De locatie Rovertse schuur ligt precies op de grens tussen hoge zwarte enkeerdgronden en veldpodzolgronden (afb. 2.3, code Hn21). Op hogere (dek)zandgronden ontwikkelt zich van nature vaak een podzolgrond. Door de relatief lage grondwaterstand kan door het proces van in- en uitspoeling (podzolering) een podzolgrond ontstaan. Hierbij vindt onder invloed van infiltrerend regenwater uitloging plaats van lutumdeeltjes en/of mineralen zoals ijzer en aluminium, die vervolgens inspoelen in diepere bodemlagen. Op deze manier ontstaat de kenmerkende E- en B-horizont van een podzolgrond.

De hoge zwarte enkeerdgronden bestaan uit een donkere, humeuze bovengrond van meer dan 50 cm dik met daaronder de oorspronkelijke bodem. De humeuze bovengrond betreft op de hogere zandgronden vaak een plaggendek, ook wel esdek genoemd. Plaggendekken zijn ontstaan, doordat in Zuid-Nederland vanaf circa de 14^e en 15^e eeuw op grote schaal het systeem van potstalbemesting is toegepast. Plaggen worden met mest van het vee vermengd en op de akkers uitgespreid om de bodem vruchtbaarder te maken. In de loop van de tijd is een plaggendek op de oorspronkelijke bodem, in dit geval waarschijnlijk een veldpodzolgrond, ontstaan. Afhankelijk van de vroegere bodembewerking is de oorspronkelijke A-, E- en/of B-horizont van de podzolbodem in meer of mindere mate intact. In eerste instantie zijn de hogere zandgronden als akkerland in gebruik genomen, maar later zijn ook

de lagere gronden, zoals het beekdal van de Roovertsche Leij, ontgonnen. Om de waterhuishouding te verbeteren zijn deze gronden vaak opgehoogd met humeuze grond, zodat ook hier de bodem geclassificeerd kan worden als een enkeerdgrond (code EZg21, een lage enkeerdgrond).

Afb 2.3 Het plangebied op de bodemkaart (op basis van Koeman 2013).

De locatie Roovertsche schuur ligt op de grens van twee grondwatertrappen. De zone waar de hoge zwarte enkeerdgronden voorkomen, wordt gekenmerkt door een relatief lage grondwaterstand (VII). Hier ligt de gemiddeld hoogste grondwaterstand tussen 80-140 cm beneden maaiveld en de gemiddeld laagste grondwaterstand tussen 190-280 cm beneden maaiveld. De zone waar de veldpodzolgronden zijn ontwikkeld, wordt gekenmerkt door een hogere grondwaterstand. Hier ligt de gemiddeld hoogste grondwaterstand tussen 25-40 cm beneden maaiveld en de gemiddeld laagste grondwaterstand tussen 130-180 cm beneden maaiveld.

Afb. 2.4 Ligging van het plangebied en de Archis-waarnemingen en onderzoeken in de bredere omgeving.

2.2 Bewoningsgeschiedenis³

2.2.1 Archeologie

Het plangebied maakt onderdeel uit van een groot gebied, waarvoor in 2002 een bureauonderzoek is uitgevoerd door adviesbureau BILAN (onderzoeksmelding 20428).⁴ Aangezien dit een grootschalig onderzoek is geweest, is niet op de specifieke situatie van het plangebied ingezoomd. In 2012 heeft in het plangebied een archeologisch bureau- en booronderzoek plaatsgevonden (ARCHIS-zaakidentificatienr. 53163 en 53164. Ter plaatse van het plangebied zijn geen monumenten of waarnemingen gemeld. In een straal van 1 km rondom het plangebied zijn geen archeologische monumenten of onderzoeksmeldingen aanwezig, er is slechts één waarneming gedaan. Dit betreft de melding van een kasteelterrein uit de periode middeleeuwen-Nieuwe tijd (waarnemingsnummer 414241).

2.2.2 Historie

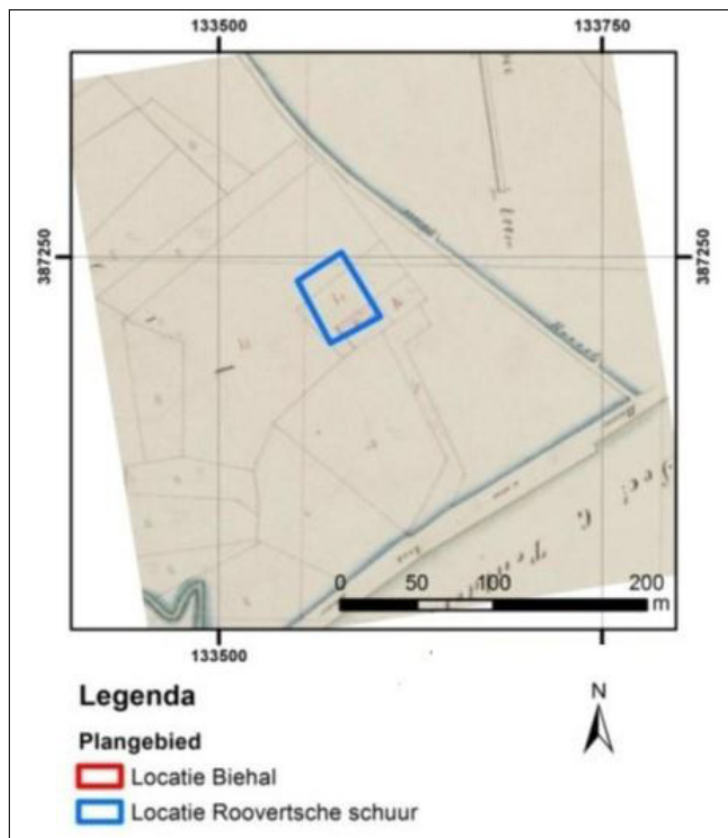
De locatie van de Roovertse schuur is één van de drie boerderijplaatsen van het buurtschap Roovert. Dit agrarische complex stond vroeger bekend als de Fruithoef. Het huidige gebouw is een overblijfsel van de langgevelboerderij die ooit op deze locatie heeft gestaan. Na vele verbouwingen en een verwoestende brand zijn in het huidige pand weinig kenmerken van de originele langgevelboerderij over. Aan de buitenzijde valt allereerst het kortere bouwvolume en een kapvorm met zadeldak op. De originele boerderij was langer. De (flink verzakte) aanbouw aan de topgevel lijkt het enige element van herkenning van de oorspronkelijke boerderij. De huidige gevelopeningen komen ook niet overeen met openingen uit de oorspronkelijke boerderij. Zo zitten er bijvoorbeeld schuurdeuren in het voormalige woongedeelte en is de achtergevel zelfs in zijn geheel dichtgezet. Het metselwerk zelf bestaat uit diverse verschillende steensoorten met verschillende afmetingen en kenmerkt zich door de vele beschadigingen en reparaties.

De drie boerderijen van buurtschap de Roovert lagen in een soort driehoekformatie ten opzichte van elkaar, waarbij boerderij De Rook en de huidige Fruithoef langs de weg de Roovert gesitueerd zijn. Ter hoogte van deze onlangs gerenoveerde Fruithoef sluit de weg de 'Gorp' aan op de Roovert en loopt vandaar in noordwestelijke richting naar het buurtschap Gorp. Een derde (zand) pad dat ter hoogte van de Roovertse schuur op de Gorp aansluit loopt in zuidelijke richting door het bos naar de Roovert en completeert bovengenoemde formatie.

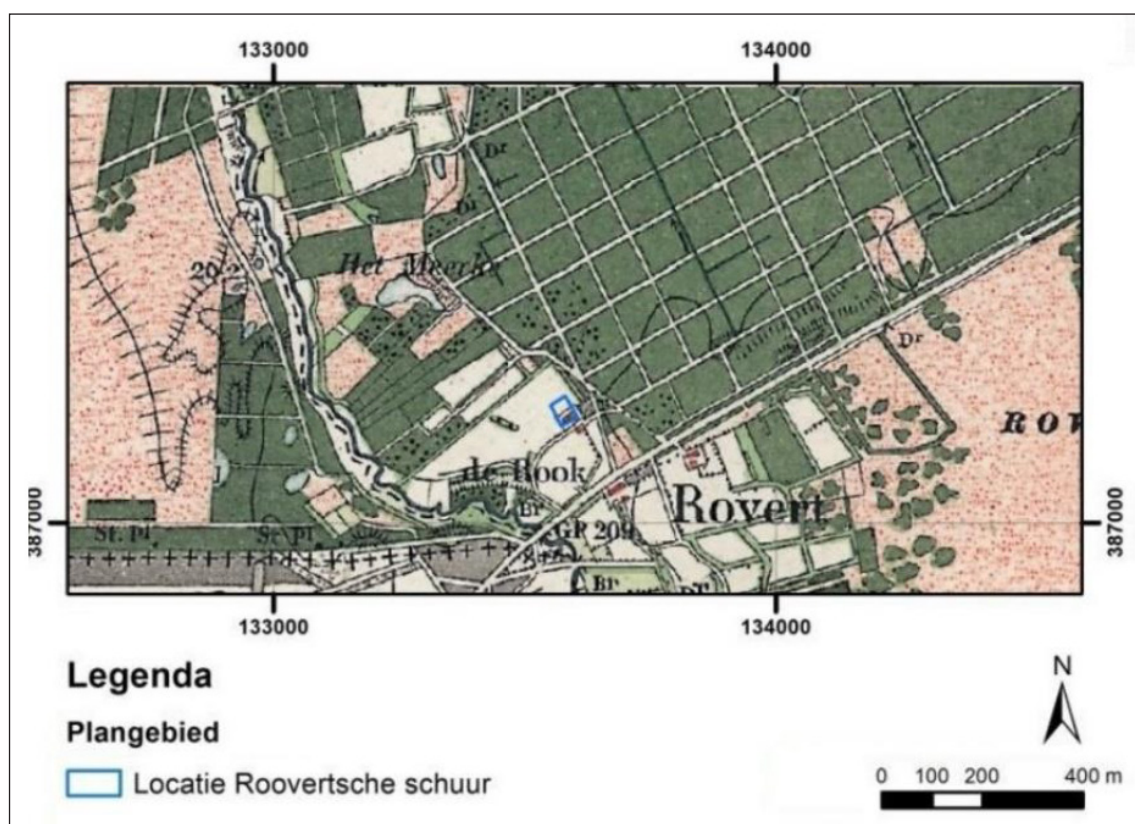
Op de kaart uit het begin van de 19^e eeuw staat de bebouwing binnen het plangebied aangegeven (afb. 2.5). Een ruimer beeld van deze situatie is te zien op de kaart uit 1899 (afb. 2.6). Het is een zogenaamde langgevelboerderij (afb. 2.7). Op de kaart uit de periode 1938-1940 is goed te zien dat veel landbouwpercelen zijn verdwenen (afb. 2.8).

3 De tekst en afbeeldingen in deze paragraaf zijn overgenomen uit het vooronderzoek (Koeman 2013) en het PvE (Mark van der 2022).

4 Sprew *et al.* 2002.

Afb. 2.5 Ligging van het plangebied op de kaart uit begin van de 19e eeuw, kadastrale minuut (op basis van Koeman 2013).

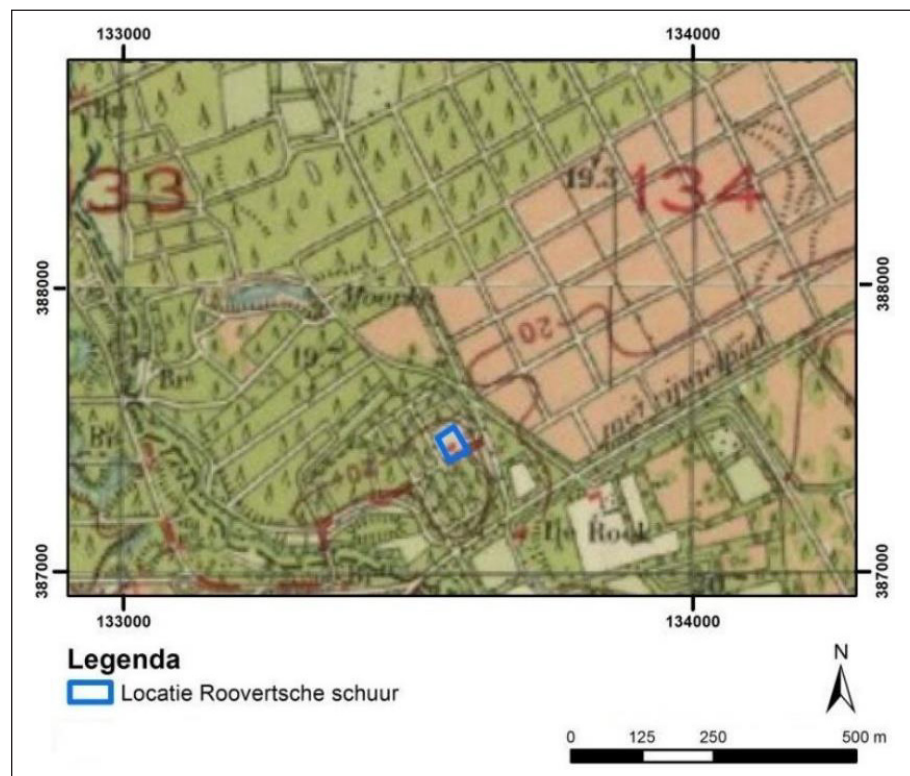

Afb. 2.6 Ligging van het plangebied op de kaart uit 1899, Bonneblad (op basis van Koeman 2013).

Afb. 2.7A en B De oude boerderij die oorspronkelijk op de locatie van de Rovertse schuur heeft gestaan. Op afb 2.7.A is met rode lijn aangegeven in welke deel van het gebouw het archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden (foto's: familie Van Puijenbroek, Koeman 2013).

Afb. 2.8 Ligging van het plangebied op de Topografische kaart uit 1938-1940.

2.2.3 Archeologische verwachting

Volgens de beleidskaart van de gemeente Hilvarenbeek ligt de locatie Rovertse schuur op de grens van een hoge verwachtingszone (afb. 2.8). Deze hoge verwachting is gerelateerd aan het verwachte bodemtype, hoge zwarte enkeerdgronden. De grens van de hoge zwarte enkeerdgronden loopt precies door de locatie Rovertse schuur. Hierdoor geldt voor de westelijke helft van deze locatie een hoge archeologische verwachting voor alle perioden en voor de oostelijke helft enkel een hoge verwachting voor vindplaatsen van jagers-verzamelaars. Voor de jongere perioden geldt voor de oostelijke helft een lage verwachting.

Voor het plangebied is een gespecificeerde archeologische verwachting opgesteld⁵, met volgende kenmerken:

- In het onderzoeksgebied staat een boerderij, de Rovertse schuur. De oorspronkelijke boerderij is voor het eerst te zien op historische kaarten uit het begin van de 19^e eeuw. Mogelijk zijn hiervan nog resten in de bodem aanwezig. Daarom geldt een hoge verwachting voor resten van deze boerderij.
- De locatie ligt op de bodemkaart op de grens tussen hoge zwarte enkeerdgronden en veldpodzolgronden. Verder is de locatie reliëfrijk als gevolg van verstoven (dek)zand.
- Gezien de ligging nabij een beekdal was het gebied mogelijk aantrekkelijk voor jager-verzamelaars. Daarom geldt een hoge verwachting voor vindplaatsen uit het laat-paleolithicum en het mesolithicum.
- Voor de middeleeuwen geldt een middelhoge verwachting gezien de nabijheid van de laatmiddeleeuwse buurtschappen Gorp en Rovert. Vondsten worden vanaf het maaiveld verwacht.

2.3 Onderzoeksvragen

Het doel van het proefsleuvenonderzoek is het aanvullen en toetsen van een gespecificeerde archeologische verwachting, zoals geformuleerd in een vooronderzoek. Het gaat om gebieds- of vindplaatsgericht onderzoek binnen een gebied waar bodemingrepen staan gepland. Door de geplande bodemingrepen dreigt eventueel aanwezige archeologische informatie verloren te gaan. Het proefsleuvenonderzoek resulteert in een waardering van de archeologische informatie en in een selectieadvies. Om tot dit doel te komen, dienen de volgende onderzoeksvragen te worden beantwoord:⁶

■ Algemeen

1. *Is er een (of zijn er meerdere) vindplaats(en) aanwezig binnen het onderzoeksgebied?*
2. *Zo ja, beschrijf per vindplaats de datering, het complextype, de aard van de sporen en vondsten, de verspreiding van de sporen en vondsten en de begrenzing van de vindplaats (indien mogelijk) zowel binnen als buiten het onderzoeksgebied.*

⁵ Mark van der 2022, 10.

⁶ Mark van der 2022.

3. *Is er sprake van ophogingen op het terrein? Waar liggen de ophogingen (t.o.v. NAP) en wat is de datering?*
4. *Zijn er sporen van bebouwing? Waaruit bestaan deze sporen (houtbouw/ steenbouw) en op welke diepte (t.o.v. NAP) zijn ze waargenomen?*
5. *Is er sprake van (min of meer) gesloten afvalcontexten zoals putten, kuilen en sloten? Zo ja, wat is het informatiepotentieel? Bevinden zich tussen het vondstmateriaal opvallende vondsten die wijzen op sociale differentiatie, ambachtelijke activiteiten of rituele connotaties of op een specifieke functie van de vindplaats?*
6. *Zijn er aanwijzingen voor loopniveaus (straten, vloeren)? Waaruit bestaan deze loopniveaus en op welke diepte (t.o.v. NAP) zijn ze waargenomen?*
7. *Hoe is de bodemopbouw/stratigrafie binnen het onderzoeksgebied en wat is de relatie van de aangetroffen vindplaats met de bodemopbouw?*
8. *Wat is de waardering van de vindplaats(en)? Geef daarbij aan in hoeverre de vindplaats(en) in een groter onderzoekskader van de NOaA of een provinciaal/gemeentelijke onderzoeksagenda is (of zijn) in te passen. Noem de relevante onderzoeksthema's.*
9. *Zijn er verstoringen aanwezig binnen het onderzoeksgebied? Zo ja, waar bevinden deze zich en tot hoe diep hebben deze de bodem verstoord?*
10. *Hoe sluiten de resultaten van het onderzoek aan op de gespecificeerde archeologische verwachting zoals die in het vooronderzoek voor het onderzoeksgebied is vastgesteld?*
11. *Indien er geen vindplaats is vastgesteld, hoe is dit te verklaren (landschappelijk, verstoring of gewoon niet aanwezig)?*

■ Specifiek

1. *Zijn de funderingen van de boerderij nog aanwezig?*
2. *Zo ja, wat is hun omvang en datering?*
3. *Welke ruimtelijke indeling heeft het gebouw?*
4. *Welke bouwfases zijn te onderscheiden?*
5. *Is er sprake van een voorganger?*

In deze fase van onderzoek is het nog niet duidelijk welke hoofdstukken van de NOaA en/of andere onderzoekskaders relevant zijn, behalve dan slechts in algemene lijnen. Het doel van deze fase is dan ook om hierin meer duidelijkheid te scheppen.⁷

2.4 Werkwijze

2.4.1 Veldwerk

Tijdens onderhavig proefsleuvenonderzoek is binnen het plangebied één proefsleuf met een totaal oppervlak van 37 m² onderzocht. De afmetingen van de proefsleuf zijn 9,5 x 4 m met een smalle uitbreiding richting west en zuid op de westelijke kant. Ter locatie zijn twee vlakken geadmistreerd. De eerste vlak is direct onder bouwvoor aangelegd, op het tops kant van enkele delen van

⁷ <http://archeologieinnederland.nl/bronnen-en-kaarten/nationale-onderzoeksagenda-archeologie-20>.

het muurwerk en op de top van een vloerniveau. De tweede vlak is op de top van C-horizont aangelegd. Op dit niveau zijn enkele paalkuilen, één kuil en één greppel vastgesteld.

Met een machine met gladde bak is laagsgewijs verdiept tot op het niveau van de natuurlijke ondergrond (de C-horizont) en met de hand bijgeschaafd. Vervolgens is het vlak gefotografeerd en zijn sporen en NAP-hoogtes van het vlak en het maaiveld digitaal ingemeten met een GPS. De afstand tussen de hoogtemetingen bedraagt 5 m.

In proefsleuf 1 is één putwandprofiel gedocumenteerd. Deze profiel is door middel van fotografie en een digitale tekening op schaal 1:20 vastgelegd. De onderdelen van muurwerk, vloerniveau's en coupes van sporen zijn digitaal als coupeprofielen gefotografeerd en getekend.

Alle relevante sporen, zoals paalkuilen, greppels, muurwerken, karresporen en een vloer zijn gecoupeerd ten behoeve van de beantwoording van de vraagstelling en de waardering van het onderzoeksterrein. Deze sporen zijn gefotografeerd en getekend op schaal 1:20. Bij een diepe kuil (S1019) is de spoordiepte met behulp van een boring vastgesteld.

Het vlak en de stort zijn met behulp van een metaaldetector onderzocht op de aanwezigheid van metaal. Vondsten zijn bij de aanleg van het vlak in vakken van 4 x 5 m verzameld en indien mogelijk aan sporen en/of stratigrafische lagen toegewezen. Monsters zijn niet genomen aangezien kansrijke sporen ontbraken: in de sporen werden geen al dan niet verkoolde organische resten waargenomen. Veel sporen waren ook sterk gebioturbeerd. Tijdens het IVO-P zijn geen specialisten ingezet.

Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd volgens de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA)⁸, het Programma van Eisen (PvE)⁹ en het Plan van Aanpak (PvA).¹⁰ De opgravingsdocumentatie bevindt zich momenteel bij de BAAC-vestiging te 's-Hertogenbosch. Te zijner tijd zal dit worden overgedragen aan het Provinciaal Depot Bodemvondsten Noord Brabant.

2.4.2 Uitwerking

Na afloop van het veldwerk is onder leiding van de verantwoordelijke senior KNA-archeoloog de uitwerking gestart. De veldtekeningen zijn hiertoe verwerkt tot kaarten en op basis hiervan zijn de sporen geanalyseerd. De vondsten zijn gewassen, gedroogd, gedetermineerd en gedateerd. Vervolgens is onderhavig rapport opgesteld, waarin de resultaten van het proefsleuvenonderzoek beschreven zijn. Naar aanleiding van de resultaten zijn een waardering van de archeologische waarden en een advies met betrekking tot vervolgonderzoek opgesteld.

Alle afbeeldingen in deze rapportage zijn door BAAC gemaakt, tenzij anders vermeld.

8 CCvD 2021.

9 Mark van der 2022.

10 Kubistal 2022.

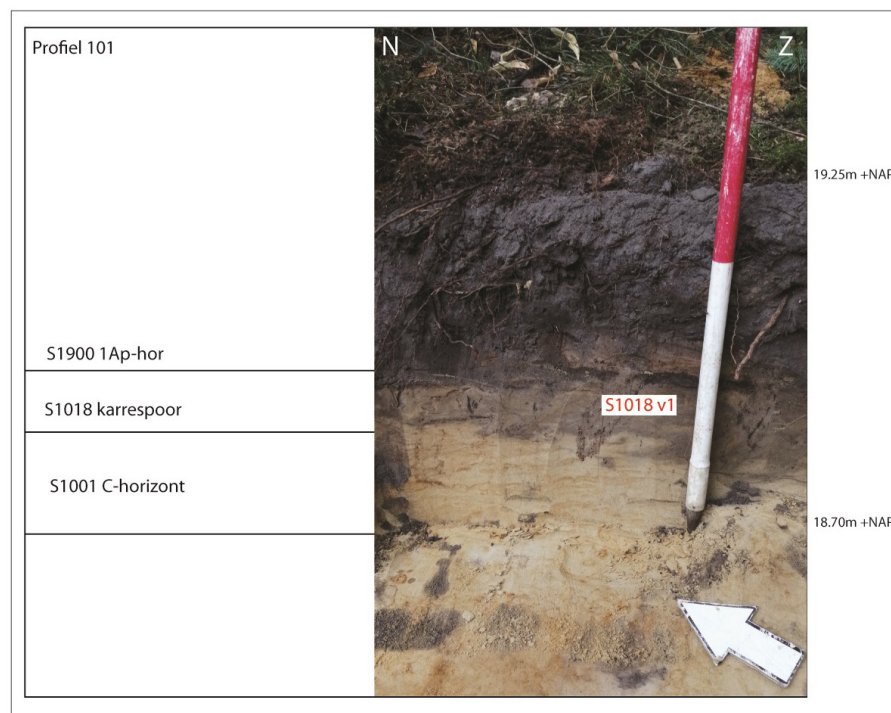
3 Resultaten

Om een goed inzicht in de bodemopbouw te krijgen is één lange, noord-zuid georiënteerd profiel t.h.v. structuur 1 (zie paragraaf 4) gezet en gedocumenteerd. De profielen zijn door middel van fotografie en een digitale tekening op schaal 1:20 vastgelegd.

De bodem in het plangebied wordt gekenmerkt door een cultuur- en plaggendek, waarvan de dikte over het algemeen varieert tussen 20 en 30 cm. Deze laag bestaat uit een matig humeuze, donker bruingrijze zwak tot matig siltige zand (Aap-horizont).

Onder het plaggendek bevindt zich in het grootste deel van het plangebied vanaf 19,00 à 19,10 m +NAP een geelwitte Cg-horizont met oxidatievlekken. Het moedermateriaal bestaat uit geelwit, zwak tot matig siltig, zeer fijn zand, dat is geïnterpreteerd als jong dekzand. Een intact podzolprofiel is in het onderzoeksgebied niet aangetroffen.

Afb. 3.1 Profiel 101.

■ Conclusie

Uit de bodemprofielen blijkt dat het plangebied ligt in een relatief laaggelegen dekzandgebied. In het Holoceen is in het dekzand een veldpodzol ontstaan die vervolgens door latere ontginning is verdwenen.

Door een combinatie van egalisatie en plaggenbemesting is vermoedelijk een circa 20 à 30 cm dik gelaagd cultuurdek ontstaan. Als gevolg van het intensieve gebruik op het erf in het zuidwestelijke deel van het plangebied is de bodem hier grotendeels in het cultuurdek opgenomen. Na de sloop van de oude boerderij aan het einde van jaren '20 van de 20e eeuw is het terrein niet verder veranderd/ontwikkeld.

4

Sporen en structuren

4.1 Huidige situatie

De Rovertse schuur bevindt zich in een bebost gebied. Aan de binnenzijde van de schuur ontbreken authentieke elementen, zoals de originele gebint constructie. Het dak is voorzien van een dakbeschot. Er is een scheidingsmuur aanwezig die voor een groot deel opgetrokken is uit kalkzandsteen. Het gebied maakte oorspronkelijk deel uit van het akkercomplex van Rovert. De schuur is toegankelijk vanuit het oosten en westen door middel van een bospad. Dit pad was te bereiken via de weg Gorp, die zich ca. 45 m ten oosten van de Rovertse schuur bevindt. Ten noorden van huidige schuur ligt een ontboste terrein met een oppervlakte van ca 1000 m². De schuur zelf is bijna direct omringd door bomen. Direct naast de sleuf bevinden zich twee linden. Dit zijn dezelfde bomen die te zien zijn op afbeelding 2.6A. Ze vertonen nog steeds tekenen van schade door brand. Die nabijheid van bomen vormde een probleem tijdens het aanleggen van een archeologisch vlak. Zoals aanbevolen door de ecooloog, moesten de grotere wortels ongemoeid worden gelaten. Er was ook weinig ruimte voor de kraanmachine om te werken.

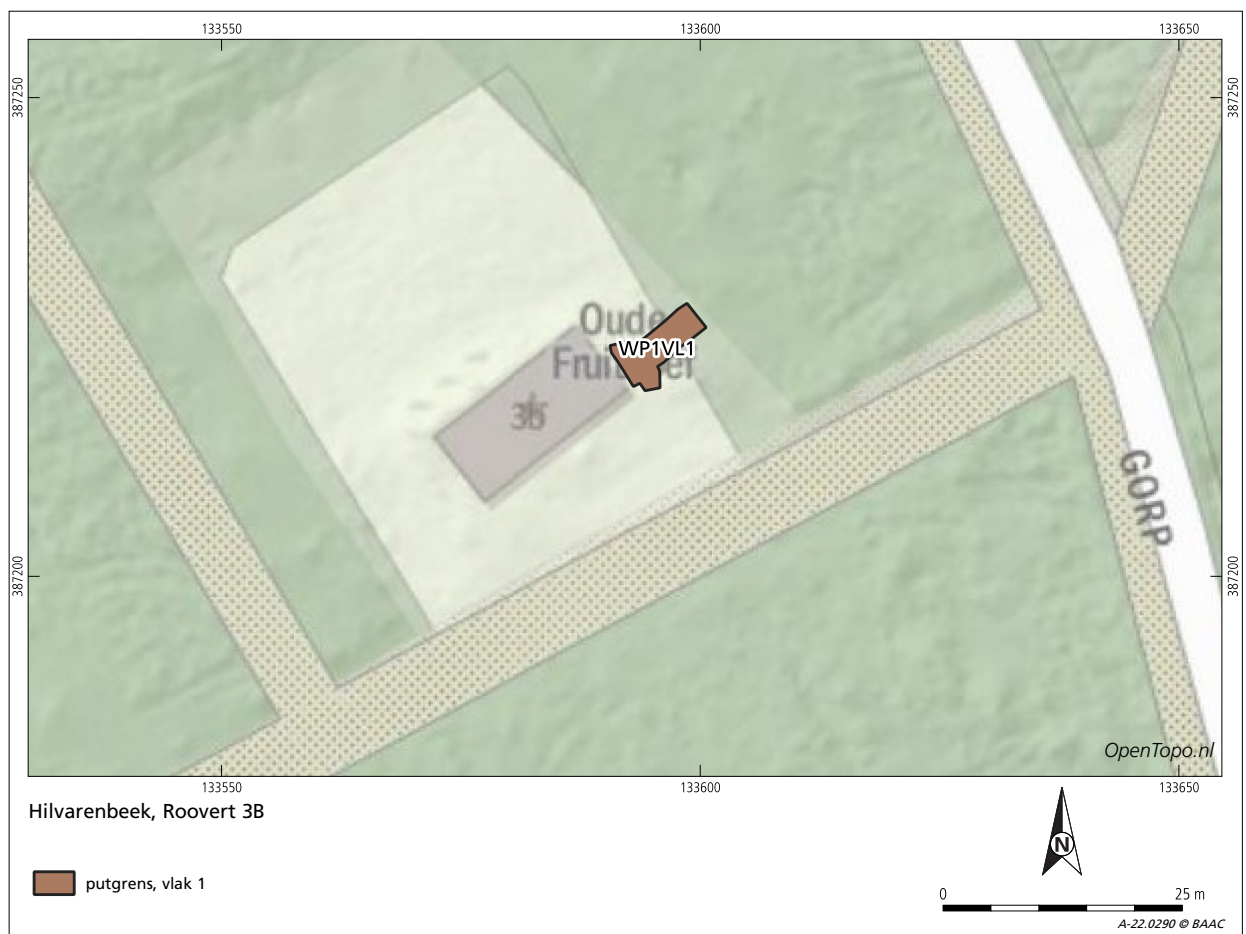
Afb 4.1 Overzicht van huidige situatie ten oosten van de Rovertse schuur, waar het archeologisch onderzoek plaats vond. Linksonder zijn de bomen te zien die tijdens de brand van 1929 werden beschadigd.

Tijdens het onderzoek is een rechthoekig opgravingsvlak onderzocht van ca. 10,5 x 4 meter. Deze sleuf ligt ca. 1 meter ten oosten van de Roovertse schuur (zie afb. 4.1 en 4.2).

Ca. 20 tot 40 cm onder het huidige maaiveld (op ca. 19,5 m tot 19,7m +NAP) is vlak 1 aangelegd in de top van het vloerniveau en de oude fundering van de voormalige boerderij. Ook bevonden zich binnen vlak 1 enkele paalsporen. Daarnaast kon een fragment van de fundering en een fragment van een vloer konden worden bloot gelegd en gedocumenteerd. Verder richting het oosten van de huidige bebouwing zijn, naast de paalsporen, ook karrensporen vastgesteld. De onderscheiden bouwelementen en sporen worden in deze paragraaf nader beschreven.

Afb 4.2 Puttenplan geprojecteerd op topografische kaart.

4.2 Sporen en structuren *(R. van der Mark & P. Kubistal)*

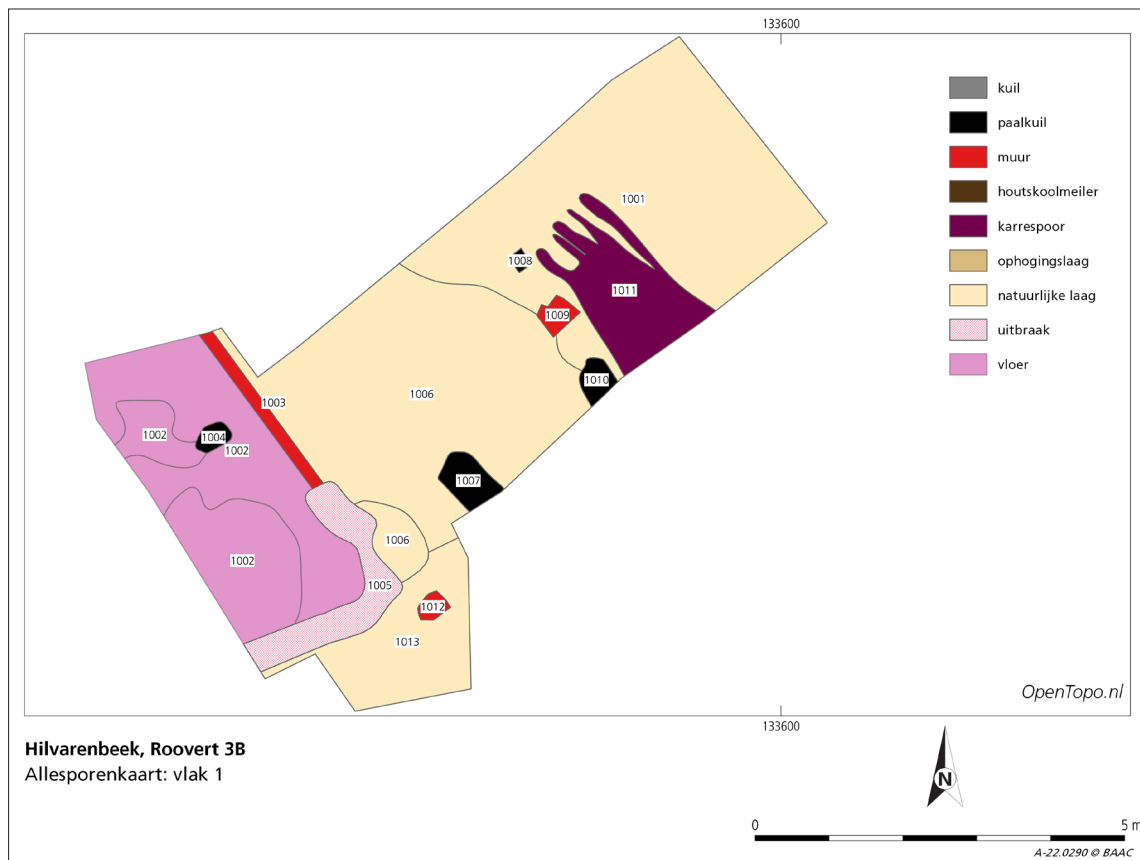
4.2.1 Algemeen

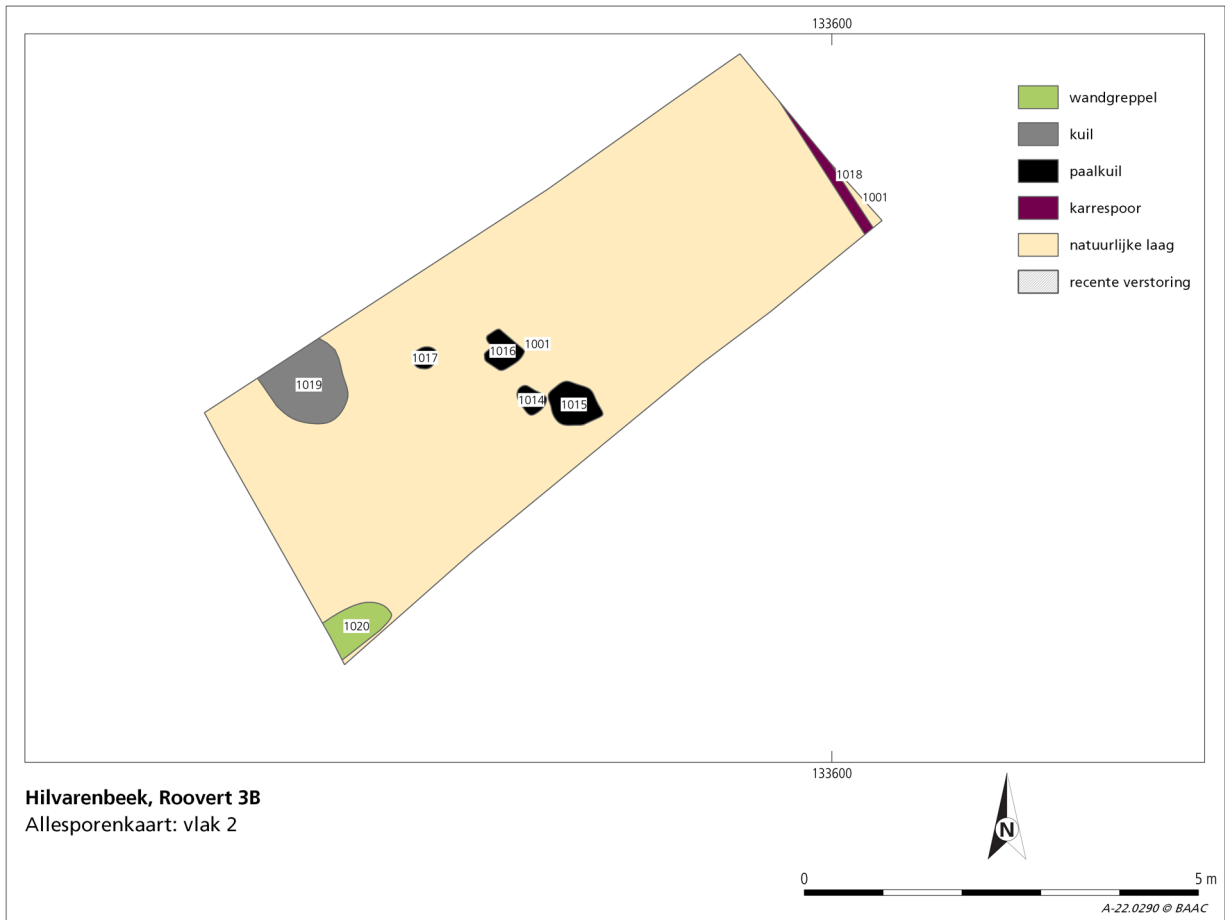
In het plangebied zijn in totaal 47 spoornummers uitgedeeld (tabel 4.1). Hiervan zijn 23 sporen archeologisch relevant. Het merendeel van deze sporen is direct onder de bouwvoor, op vlak 1 aangetroffen (zie afb. 4.3.). Te weten drie delen muurwerk, een vloer, een uitbraak, drie paalsporen, één zone met karrensporen en vier lagen (waarvan drie een antropogene aard hebben).

Tabel. 4.1 Overzicht van sporen, hun aard en datering.

aard spoor	aantal	datering
paalspoor	8	nieuwe tijd
kuil	1	nieuwe tijd
vloer	1	nieuwe tijd
muurwerk	3	nieuwe tijd
wandgreppel	1	nieuwe tijd
uitbraaksleuf	1	nieuwe tijd
karrenspoor	2	nieuwe tijd
laag/ophoging	4	nieuwe tijd
potstal	1	nieuwe tijd
natuurlijke laag	2	n.v.t.
recent	1	20 ^e eeuw
Totaal	25	n.v.t.

Afb 4.3 Allesporenkaart met sporen van bebouwing fase 2 (vlak 1).

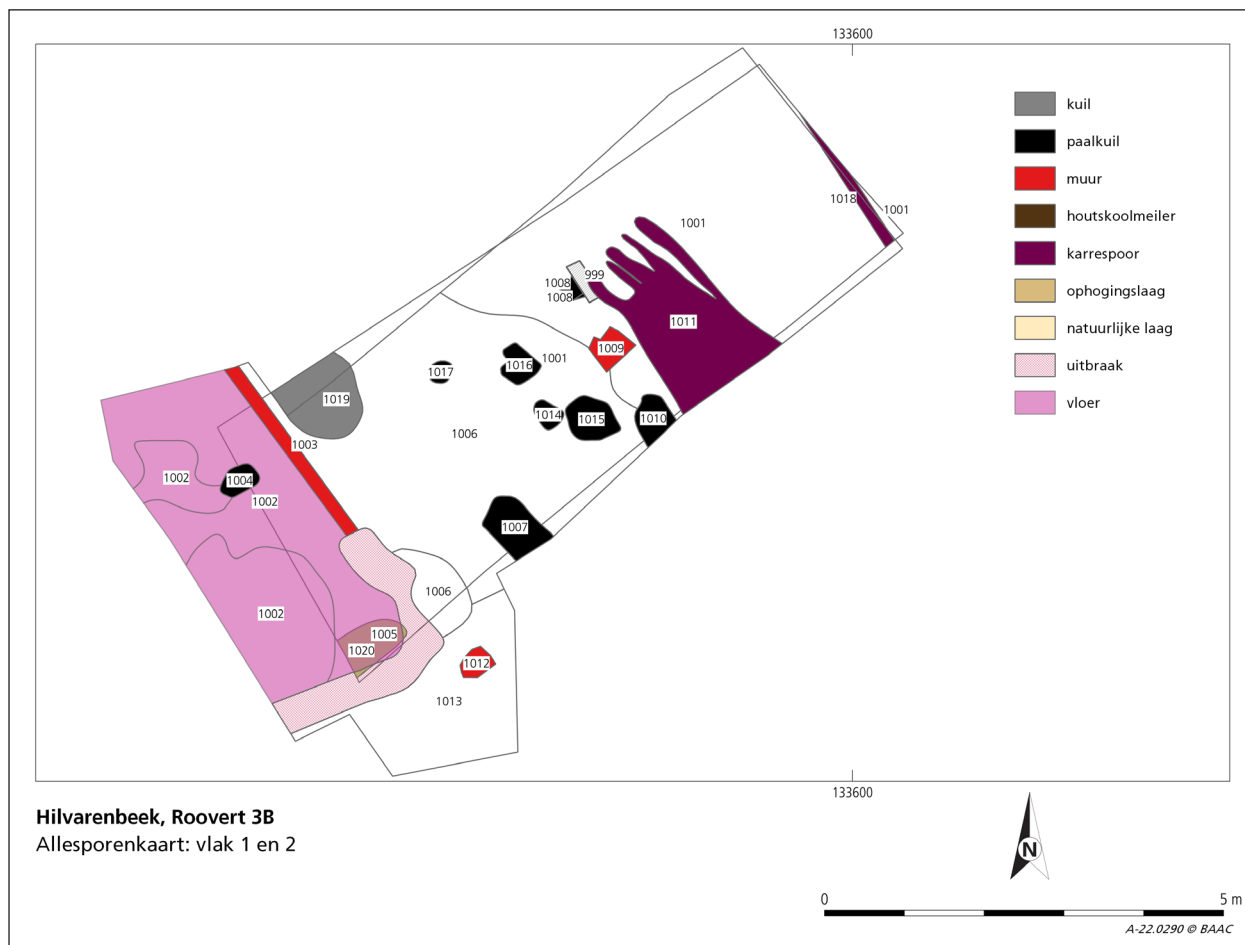
Na documentatie van vlak 1 is het archeologisch vlak nog ca. 30 cm verdiept, tot in de top van de C-horizont van het dekzand (ca 19,3m +NAP). Op dit vlak zijn nog andere sporen vastgesteld, zoals één wandgreppel, één kuil, vijf paalkuilen (waarvan één die eerder op vlak 1 gezien was) en één karrespoor (zie afb. 4.4). Voor een totaaloverzicht is in afbeelding 4.5 een combinatiekaart met sporen van vlak 1 en vlak 2 weergegeven. Uit de sporen konden twee structuren worden herleid, deze kunnen in verband worden gebracht met de langgevelboerderij die in 1929 deels is verbrand. Daarnaast zijn sporen van een voorganger van de boerderij teruggevonden.

Afb. 4.4 Allesporenkaart met sporen van bebouwing fase 1 (vlak 1).

4.2.2 Structuur 1: sporen van het hoofdgebouw van de boerderij

Structuur 1 (zie overzicht van structuren in bijlage 2) behoort tot het hoofdgebouw van de boerderij. Het betreft muurwerk (S1003) van de fundering en kan geïnterpreteerd worden als het restant van de fundering van de boerderij. Het zuidoostelijke deel van deze muur is niet meer bewaard gebleven hier was alleen nog een uitbraaksleuf te zien (S1005).

Muurwerk S1003 bestaat uit een op staal gefundeerde fundering met een dikte van slechts 16 cm en een diepte van 12 cm (2 steen lagen). De bakstenen hadden formaten van 20,5x10/10,4 x 4,8 x 5 cm, de stenen waren in zand gelegd en bevatten kalkresten wat duidt op hergebruik.

Afb 4.5 Combinatiekaart met sporen aangetroffen op vlak 1 en 2.

Het zuidwestelijk deel was nog te herkennen als uitbraaksleuf (S1005, met bakstenen van hetzelfde formaat als fundering S1003. De bakstenen waren sterk verbrand, zeer waarschijnlijk is dit deel bij de brand omgeklapt en bij het opruimen van dit muurdeel is de muur uitgebroken.

Binnen het muurwerk is nog een deel aangesneden van een potstal (S1002, v.3) in de coupe tekende deze zich af als duikende donkere humeuze laag met een maximale diepte van 50 cm (zie afb. 4.6). Dit deel van de boerderij zal aanvankelijk als stal zijn gebruikt. Later is de potstal opgevuld en geëgaliseerd met donkergrijs zand (S1002, v.2) en een (S1002, v.1). De leemvloer is aangetroffen direct onder het plaggendeck, op een hoogte van 19,76 m +NAP. Deze vloer bestaat uit een ca. 2-8 cm dik laagje, van compacte, licht gele, licht groene leem (zie afb. 4.6 en 4.7). In de vloer bevond zich een paalkuil van 40 bij 33 cm met een diepte van 21 cm, mogelijk stond hier een staander van de gebintconstructie.

De resten sluiten aan op de nog bestaande schuur, hiermee kan de oppervlakte van de langevelboerderij gereconstrueerd worden op 22 bij 8,40 meter (zie bijlage 2). De datering van de resten is problematisch, vondstmateriaal ontbreekt en de baksteen is hergebruikt. Maar op grond van oude foto's en kaarten moet de datering ergens aan het eind van de 18^e of begin van de 19^e eeuw liggen.

Afb 4.6 Coupe door de potstal met op de achtergrond de muur van de huidige schuur.

4.2.3 Structuur 2: sporen van aanbouw

Direct ten oosten van de boerderijsrestanten (structuur 1) bevindt zich structuur 2. Deze structuur bestaat uit drie paalkuilen (S1007-1008 en S1010) en twee bakstenen structuren (S1009 en S1012). Deze sporen behoren tot de resten van een aanbouw. Deze aanbouw bevond zich aan de zuidoostelijke zijde van de boerderij (zie bijlage 2 en afb. 2.6).

De paalkuilen S1008, S1010 en poer S1009 vormen de restanten van de westgevel, de poer ligt tussen beide paalkuilen in (zie afb. 4.8). Paalkuil S1008 heeft een vierkante vorm en heeft afmetingen van 20 bij 30 cm en een diepte van 23 cm en paalkuil S1010 van tenminste 40 bij 20 cm, de diepte bedraagt 20 cm. De zwaardere uitvoering van S1010 is mogelijk een aanwijzing dat deze paal een staander is geweest van een gebintconstructie. In paalkuil S1007 stond mogelijk de tegenhanger van de staander, deze paalkuil heeft eenzelfde vulling en opbouw. De poer heeft afmetingen van 47 bij 43 cm en is slechts 17 cm diep, de poer heeft gediend als stiep voor een paal. Een laatste spoor die tot deze structuur behoort, is muurrestant S1012. Dit vormt het restant van de zuidoostgevel en de aansluitende gevel op structuur 1. Het gaat om een steens muur, waarvan slechts 2 lagen baksteen bewaard zijn gebleven, de steenformaten zijn 20x10x5cm, de mortel bestaat uit kalkmortel.

Afb 4.7 Detailfoto's van de leemvloer (S1002) (boven) en het muurwerk (S1003) (onder).

Structuur 2 bestaat uit een deels houten aanbouw, de gereconstrueerde maten van 10,50 bij 4,20 m, de totale lengte van de boerderij bedroeg dus 26,20 meter. Aan de achterzijde van het gebouw bevonden zich karresporen (S1011), hetgeen doet vermoeden dat hier de toegang was gelegen, het bouwdeel heeft waarschijnlijk gediend als wagenloods. Op basis van de baksteenformaten kunnen de resten in de 19^e eeuw worden gedateerd.

Afb 4.8 Detailfoto's van twee paalkuilen (S1008 en 1010) en een baksteenpoer (S1009) die tot sporen van de aanbouw zijn gerekend. De sporen zijn met gestippelde lijn gemarkeerd.

Afb 4.9 Detailfoto van de bakstenen poer die tot een aanbouw behoorde (S1009).

4.2.4 Mogelijke sporen van voorganger

Naast bovengenoemde structuren zijn er ook nog sporen teruggevonden van een voorganger van de boerderij. Deze sporen zijn op vlak 2 geregistreerd op een diepte van ca. 19,30 m +NAP.

Onder de zuidzijde van uitbraaksleuf S1005 is een wandgreppel (S1020) aangesneden van een voorganger van structuur 1. De wandgreppel had een diepte van 42 cm en een breedte van 60 cm en had een komvormig profiel. Vondsten die deze structuur konden dateren, zijn helaas niet gedaan, wel kan gesteld worden dat vóór de steenbouwfase een houtbouwfase is voorafgegaan.

Ook onder structuur 1 en 2 zijn verspreidt over het vlak 4 paalsporen (S1014, S1015, S1016 en S1017) en een kuil (S1019) gevonden die hebben behoort tot een voorganger van de boerderij. De paalsporen hebben een diameter die varieert tussen de 26 en 53 cm en een diepte tussen de 23 en 45 cm. Uit een van de paalsporen is één wandfragment van roodbakkend aardewerk gevonden dat is de dateren in de 18e of 19e eeuw.

De kuil heeft afmetingen van 0,98 en 0,94 meter, de kuil is niet gecoupeerd, maar een boring wees uit dat deze 1,20 meter diep was. Functie en datering van de kuil zijn niet bekend, wel doet de kleur en textuur een datering in nieuwe tijd vermoeden.

4.2.5 Overige sporen

In het centrale en oostelijke deel van werkput 1 zijn sporen vastgesteld die betrekking hebben op landgebruik (S1011 en S1018, (zie afb. 4.6). Onder deze groep vallen de overblijfselen van een karrensporen. Deze sporen zijn direct onder de top van de Ap-horizont vastgesteld (zie. afb. 3.1). De karrensporen zijn in het vlak langwerpig van vorm en zijn in het profiel goed zichtbaar en duidelijk afgelijnd met een diepte tussen de 2 en 12 cm. De karrensporen liggen niet verspreid, maar lopen in één richting, namelijk van noordwest naar zuidoost.

5 Vondstmateriaal

Het vondstmateriaal bestaat uit twee vondsten. Vondstnummer 1 betreft één klein fragment roodbakkerd geglaauurd aardewerk dat enkel tussen 1700 en 1900 gedateerd kan worden.¹¹ Deze vondst is afkomstig uit paalkuil S1016. Deze paal behoort tot de voorafgaande fase van stenen bebouwing. Verder is één kunststof knop uit de top van spoor S1002 (leemvloer) gevonden. Deze knop kon in de tweede helft van twintigste eeuw gedateerd te worden.

11 Determinatie R. van der Mark.

6 Synthese, waardering en advies

6.1 Synthese

Het proefsleuvenonderzoek in het plangebied Roover 3B (Rooverse schuur) te Hilvarenbeek is uitgevoerd vanwege de voorgenomen bouwactiviteiten op het terrein. Het plangebied kent een geschiedenis die teruggaat tot minimaal de 18de eeuw. Op grond van het onderzoek is duidelijk geworden dat in het onderzoeksgebied de bodemopbouw nog grotendeels intact is en dat direct onder het huidige maaiveld archeologische resten aanwezig is.

Bij de betreding van het terrein, werden op het maaiveld geen aanwijzingen van eerdere bewoning waargenomen. Ook werden geen verstoringen of diepe uitgravingen op het maaiveld waargenomen. De verwachtingen voor het aantreffen van een eerdere bewoningsfase, behorende tot de Rooverse schuur, waren daarom relatief hoog.

Op basis van de onderzoekresultaten kan worden gesteld dat zich binnen het plangebied een archeologische vindplaats bevindt: te weten een niet opgehoogde, individuele huisplaats. Door het beperkte “kijkvenster” van een proefsleuf bleek kon slechts een geringe, maar representatieve hoeveelheid sporen van een gebouw met erf uit de nieuwe tijd worden vastgesteld. Meer van deze sporen kunnen buiten onderzoeksgebied ook verwacht worden. De aangetroffen resten bieden goede perspectieven voor de conservering van eronder gelegen, oudere niveau(s). De kwaliteit van de vastgestelde sporen is voor zandgronden immers bovengemiddeld. Onder de latere vergravingen zijn de sporen nog tot 1,2 m diep bewaard.

Bij het onderzoek zijn overblijfselen gevonden van de in het jaar 1929 afgebrande langgevelboerderij. Onder deze overblijfselen zijn sporen van een gebouw (structuur 1) en aanbouw (structuur 2) aangetroffen. Een interessant aspect van dit onderzoek is dat in de buurt van de structuren 1 en 2 andere sporen zijn vastgesteld, die ouder lijken te zijn en betrekking kunnen hebben op een vroegere bebouwingsfase. De buitenmuren van het huisgebouw bleken binnen het onderzoeksgebied deels nog bewaard te zijn gebleven. Tot de gebouwstructuur behoort een restant van een fundering of muur van de boerderij. Tot gebouwstructuur 1 is ook een leemvloer gerekend. Op basis van hun ruimtelijke ligging kan het oppervlak van het gebouw gereconstrueerd worden op 22 bij 8,55 meter. De exacte datering van de gebouw resten kon niet vastgesteld worden, omdat vondstmateriaal ontbreekt. Op grond van oude foto's en kaarten moet de datering ergens aan het eind van de 18e of begin van de 19e eeuw liggen.

Direct ten oosten van de boerderijrestanten is een aanbouw vastgesteld. Deze structuur bestaat uit drie paalkuilen en twee bakstenen structuren. Aan de achterzijde van het gebouw bevonden zich karresporen, hetgeen doet vermoeden dat hier de toegang was gelegen, het bouwdeel heeft waarschijnlijk gediend als wagenloods. Op basis van de baksteenformaten kunnen de resten in de 19e eeuw worden gedateerd.

Ook onder structuur 1 en 2 zijn, verspreid over vlak 2, paalsporen en een kuil gevonden die mogelijk hebben behoord tot een voorganger van de boerderij.

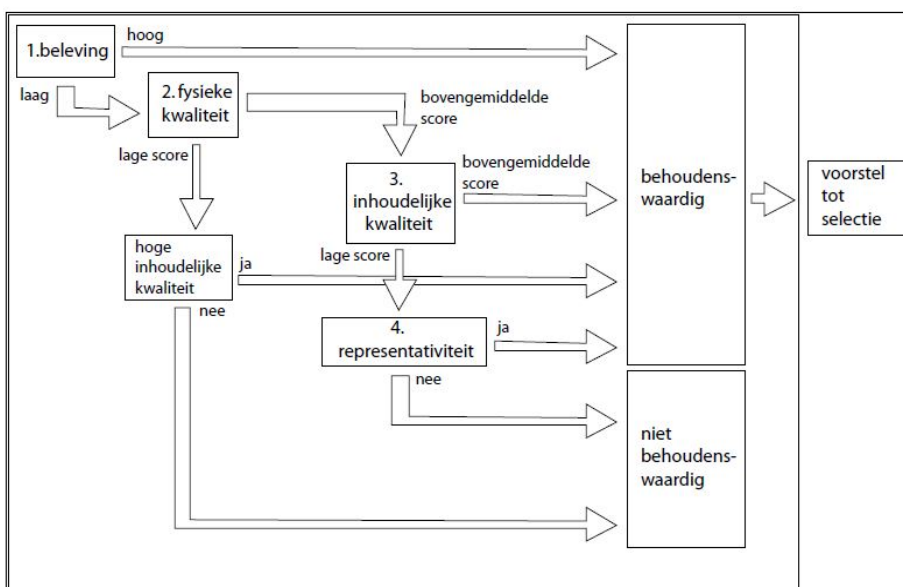
Tot besluit kan gesteld worden dat het onderzoek aan de vooropgestelde verwachtingen, zoals verwoord in het programma van Eisen, beantwoord. De oorspronkelijk lengte van het hoofdgebouw is vastgesteld en er zijn mogelijk sporen gevonden van gefaseerde bewoning.

6.2 Waardering

6.2.1 Toelichting

In deze paragraaf wordt bekeken welke waardestellende elementen op de vindplaats(en) aanwezig zijn en wat de kwaliteit daarvan is. Deze gegevens worden afgezet tegen wat bekend is over vergelijkbare sites in de regio en in de betreffende regio.

KNA beschrijft de criteria op basis waarvan een vindplaats gewaardeerd wordt (VS06). Het proces van waarderen, bij welke scores een vindplaats wel of niet als behoudenswaardig kan worden aangemerkt en welke afwegingen daarbij gemaakt moeten worden, staat uitgebreid beschreven in bijlage IV van KNA. In de onderstaande stroomdiagram is het proces van waardering samengevat.

Afb. 6.1 Stroomdiagram waarderingproces (uit: CCvD 2018, Bijlage IV).

■ Beleving

In eerste instantie wordt nagegaan of de vindplaats vanwege zijn belevingswaarde (schoonheid en herinneringswaarde) behoudenswaardig is. Als de beleving van een vindplaats een hoge score oplevert, is de vindplaats in principe behoudenswaardig. Toch moet dan ook gekeken worden naar de fysieke- en inhoudelijke kwaliteit van de vindplaats om een goede afweging te kunnen maken. Met name de ensemblewaarde en representativiteit zijn dan van belang.

Bij de beleving wordt gekeken naar de bovengrondse zichtbaarheid van de vindplaats (schoonheid) en of de vindplaats herinnert aan een specifieke gebeurtenis in het verleden (herinneringswaarde). Meestal is een vindplaats niet meer zichtbaar. Voorbeelden van vindplaatsen die wél zichtbaar zijn, zijn terpen en wallen die als verhoging in het landschap aanwezig zijn, of grachten die zichtbaar zijn door inklinking van de grachtvulling.

■ Fysieke kwaliteit

Vervolgens wordt gekeken naar de fysieke kwaliteit (gaafheid en conservering) van de vindplaats. Wanneer de criteria gaafheid en conservering samen bovengemiddeld scoren (vijf of zes punten), is de vindplaats in principe behoudenswaardig. Bij een hoge score kan op grond van de inhoudelijke kwaliteiten de vindplaats echter toch niet behoudenswaardig zijn. Bij een lage score (vier punten of minder) kan op grond van de inhoudelijke kwaliteit toch nog sprake zijn van een behoudenwaardige vindplaats (zie hieronder).

Bij de fysieke kwaliteit wordt de mate waarin archeologische overblijfselen nog intact en in hun oorspronkelijke positie aanwezig zijn, beoordeeld op gaafheid (de sporen en vondsten en in relatie tot elkaar en in relatie met de omgeving) en conservering (de vondsten). Bijlage IV van de KNA noemt de volgende parameters om de gaafheid te beoordelen:

- aanwezigheid van sporen;
- gaafheid sporen;
- ruimtelijke gaafheid;
- stratigrafie intact;
- mobilia *in situ*;
- ruimtelijke relatie tussen mobilia onderling;
- ruimtelijke relatie tussen mobilia en sporen;
- aanwezigheid antropogeen biochemisch residu;
- stabiliteit van de natuurlijke omgeving.

Voor de conservering wordt gekeken naar de conservering van het vondstmateriaal op zich.

De beoordeling is gerelateerd aan de archeoregio waarin de vindplaats zich bevindt. Een vlakgraf zonder botmateriaal maar met een lijksilhouet krijgt in pleistoceen Nederland een hoge waardering. In Holoceen Nederland kan de

afwezigheid van botmateriaal juist leiden tot een lage waardering, omdat botmateriaal in dit deel juist wel verwacht kan worden.

Een vindplaats wordt op basis van fysieke kwaliteit als in principe behoudenswaardig aangemerkt, als er een bovengemiddeld, vijf of zes punten, wordt gescoord. Bij een middelmatige tot lage score, tot en met vier punten, wordt naar de inhoudelijke kwaliteit gekeken om te bepalen of een vindplaats toch behoudenswaardig is. Bij een hoge score (zeven of meer punten) op inhoudelijke kwaliteit kan een vindplaats alsnog als behoudenswaardig worden aangemerkt.

■ Inhoudelijke kwaliteit

Na de beoordeling van de fysieke kwaliteit wordt naar de inhoudelijke kwaliteit (zeldzaamheid, informatiewaarde en ensemblewaarde) van de vindplaats gekeken.

- In welke mate is een bepaalde vindplaats schaars in een bepaald gebied (zeldzaamheid)?
- Wat is de betekenis van de vindplaats als bron van kennis over het verleden (informatiewaarde)?
- Welke meerwaarde kan aan de vindplaats worden toegekend als je kijkt naar de archeologische en landschappelijke context van de vindplaats (ensemblewaarde)?

Bij een bovengemiddelde score (zeven punten of meer) op de deze drie onderdelen wordt de vindplaats als behoudenswaardig aangemerkt. Bij een lagere waardering kan eventueel op grond van de representativiteit nog sprake zijn van een behoudenswaardige vindplaats. Bij representativiteit wordt de mate bepaald waarin een vindplaats karakteristiek is voor een bepaalde periode of een gebied. De representativiteit is alleen relevant indien bij het uitvoeren van de waardering het vermoeden bestaat dat duurzaam behoud van de vindplaats gerealiseerd kan worden. Het waardeoordeel van de vindplaats neemt toe naarmate er meer informatie beschikbaar is over vergelijkbare vindplaatsen uit dezelfde periode en hetzelfde gebied.

6.2.2 Waarde van de vindplaats

■ Fysieke kwaliteit

De fysieke kwaliteit van de vindplaats scoort hoog op het criterium gaafheid, waarbij het betrekking heeft op sporen. Alle relevante sporen zijn tijdens het onderzoek gecoupeerd om de gaafheid te kunnen bepalen. De paalsporen, muurwerk- en vloerresten, wandgreppel, kuil en karresporen waren duidelijk afgelijnd in het vlak en bij een aantal waren meerdere vullingen herkenbaar. Deze sporen liggen vrijwel direct onder het maaiveld.

■ Conservering

Op de conservering van de sporen is midden gescoord. De vullingen van de sporen bevatten enigszins humeuze resten, maar tijdens het onderzoek zijn geen anorganische artefacten aangetroffen. Door het afbranden van de boerderij zijn enkele constructieve elementen beschadigd geraakt of zijn niet meer *in situ* aanwezig (post-depositioneel verplaatst en vermengd met andere grond).

■ Zeldzaamheid

Hoewel dergelijke vindplaatsen niet zeldzaam zijn (score midden) zijn dergelijke vindplaatsen vaak door recentere bebouwing aangetast en verstoord. Soortgelijke vindplaatsen zijn nog maar zelden volledig onderzocht waardoor voor informatie- en ensemblewaarde een hoge score wordt toegekend.

■ Informatiewaarde

Door de aanwezigheid van goed bewaarde archeologische resten (sporen en vondsten) uit meer dan één structuur en waarschijnlijk uit minimaal twee bebouwingsfasen op één locatie, kan de vindplaats zeldzame informatie opleveren over de ontwikkeling van de late boerderijen in Noord-Brabant, met name ten aanzien van de overgang van houtbouw naar steenbouw. De informatiewaarde wordt daarom als hoog aangemerkt.

■ De ensemblewaarde

Soortgelijke vindplaatsen zijn nog maar zelden volledig onderzocht waardoor voor ensemblewaarde een hoge score wordt toegekend. De vindplaats vormt een belangrijke aanvulling op het in de omgeving bekende vindplaatsenbestand uit de nieuwe tijd in zowel synchrone als diachrone context. De ensemblewaarde wordt als hoog aangemerkt door de mogelijk diachrone aanwezigheid van bouwsporen uit minimaal twee bebouwingsfasen op één locatie.

■ Representativiteit

Voor het inhoudelijke waardeoordeel is ook het criterium representativiteit van belang, wat alleen relevant is indien bij het opstellen van de waardering het vermoeden bestaat dat duurzaam behoud van de vindplaats gerealiseerd kan worden.

Op basis van de waardering (zie tabel 4.1) wordt de vindplaats behoudenswaardig geacht.

Vindplaats Rovertse schuur (gem. Hilvarenbeek). Archeologische waarderingstabel volgens KNA 4.1: niet opgehoogde, individuele huisplaats

Waarden	Criteria	Scores		
		Hoog	Midden	Laag
Beleving	Schoonheid	Wordt niet gescoord		
	Herinneringswaarde	Wordt niet gescoord		
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	3		
	Conservering	2		
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	2		
	Informatiewaarde	3		
	Ensemblewaarde	3		
	Representativiteit	N.v.t.		

Tabel 4.1 Waardering van de vindplaats 1 volgens de criteria van de KNA.

6.3 Advies

Op basis van de onderzoekresultaten in dit rapport kan worden gesteld dat zich binnen het plangebied een behoudenswaardige vindplaats bevindt in de vorm van een erf uit de nieuwe tijd. Binnen dit deelgebied zijn ook karresporen aangetroffen die tot het erf behoren.

De verstoringgrens (ontwerp) valt binnen de vrijstellingsgrens van 500 m². Volgens het beleid van de gemeente Hilvarenbeek hoeft voor een plangebied met een omvang van minder dan 500 m² en een bodemverstoring minder dan 10 cm diep geen onderzoek plaats te vinden. Hoewel een sprake is van een behoudenswaardige vindplaats is het vervolgonderzoek binnen het huidige beleid van Hilvarenbeek niet nodig.

Het vervolgonderzoek wordt alleen geadviseerd indien het te verstoren oppervlak van de nieuwbouw groter zou zijn dan 500m². Dit onderzoek kan ook tijdens de nieuwbouwwerkzaamheden (na de sloop tot fundering en voor de nieuwbouw) plaatsvinden.

Het advies van BAAC is dan ook om vindplaats 1 te beschermen middels behoud *in situ*. en indien dit niet mogelijk is door behoud *ex situ* door middel van een opgraving.

Bovenstaand advies vormt een zogenaamd selectieadvies. Dit betekent niet dat reeds gestart kan worden met bodemverstorende activiteiten of de daarop voorbereidende activiteiten. Het selectieadvies dient namelijk eerst beoordeeld te worden door de bevoegde overheid wat uiteindelijk leidt tot een selectiebesluit.

Hoewel getracht is een zo gefundeerd mogelijk advies te geven op grond van de gebruikte onderzoeksmethoden, kan de aanwezigheid van archeologische sporen of resten nooit volledig worden uitgesloten in de gebieden waarvoor geen vervolgonderzoek wordt aanbevolen. BAAC wil er daarom op wijzen dat men bij bodemverstorende activiteiten alert dient te zijn op de aanwezigheid

van archeologische waarden (zoals vondstmateriaal en grondsporen). Bij het aantreffen van deze waarden dient men hiervan melding te maken bij het Ministerie van OC&W (in de praktijk de RCE) conform artikel 5.10 van de Erfgoedwet 2016.

7

Literatuur en bronnen

Literatuur

Centraal College van Deskundigen (CCvD), 2018: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) Landbodems, versie 4.1*, SIKB Gouda.

Koeman, S.M., 2012: *Bureauonderzoek en Inventarisend Veldonderzoek, Verkennende fase Landgoed Gorp & Rovert, twee bouwlocaties*, Zevenaar (Archeodienst Rapport 162).

RAAP-rapport 2540, 2012: *Verborgen tussen het groen. Een archeologische verwachtings- en beleidskaart voor de gemeente Hilvarenbeek*, Amsterdam.

Kubistal, P.S., 2022: *Plan van Aanpak. Project: A-22.0290*, 's-Hertogenbosch.

Mark, van der, R., 2022: *Programma van Eisen IVO-Proefsleuven Hilvarenbeek, Rovert 3B - Rovertse schuur*, 's-Hertogenbosch (BAAC-rapport A-22.0287).

B. van Sprew, S. IJzerman en H. van Dijk. 2002: *Standaard Archeologische Inventarisatie (SAI) en Cultuurhistorisch Onderzoek Schone Leij, Waterschap De Dommel, Gemeenten Tilburg en Goirle*, BILAN-Rapport 2002/28.

Kaartmateriaal

<http://www.ahn.nl> (Actueel Hoogtebestand van Nederland)
<http://www.watwaswaar.nl> (diverse historische kaarten)

Internet

<http://archis2.archis.nl/archisii/html/index.html> (diverse kaarten, waaronder IKAW en AMK)

<http://www.kich.nl> (Kennisinfrastructuur Cultuurhistorie)

<http://www.bodemloket.nl> (Bodemloket)

<http://www.kempischelandgoederen.nl>

Bijlagen

- 1 ■ Geologische en archeologische tijdvakken**
- 2 ■ Overzicht structuren**
- 3 ■ Onderzoeksvragen uit het Programma van Eisen**

Bijlage 1 Geologische en archeologische tijdvakken

Ouderdom (jr) 0 = 1950 n. Chr.	Chronostratigrafie					MIS	Lithostratigrafie									
	Kwartair	Laat	Holoceen (warme periode)				1	Formaties: Naaldwijk (marien), Nieuwkoop (veen), Echteld (fluviaatiel)		Formatie van Kreftenheye (Rijn)	Formatie van Beegden (Maas)					
11.650			Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)	Late Dryas (koud)	2	Formatie van Kreftenheye (Rijn)										
12.850								Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)	Allerød (warm)			3				
13.900													Vroege Dryas (koud)	Bolling (warm)		
14.030															Laat-Pleniglaciaal (zeer koud)	4
14.640																
30.000			Vroeg-Pleniglaciaal (zeer koud)	5b												
60.000					Vroeg-Weichselien (gematigd koud)			5c								
75.000			5d													
117.000				Eemien (warme periode)	5e											
130.000			Saalien (ijstijd)					6-10	Formatie van Urk (Rijn)			Formatie van Drente (Glaciaal)				
370.000				Holsteinien (warme periode)	11								Formatie van Peelo (Glaciaal)			
410.000														Elsterien (ijstijd)	12	
475.000										Cromerien (warme periode)	13-22					
850.000		Pre-Cromerien	23-104	Formatie van Sterksel (Rijn)	Formatie van Stamproy (eolisch en lokaal terrestrisch)											

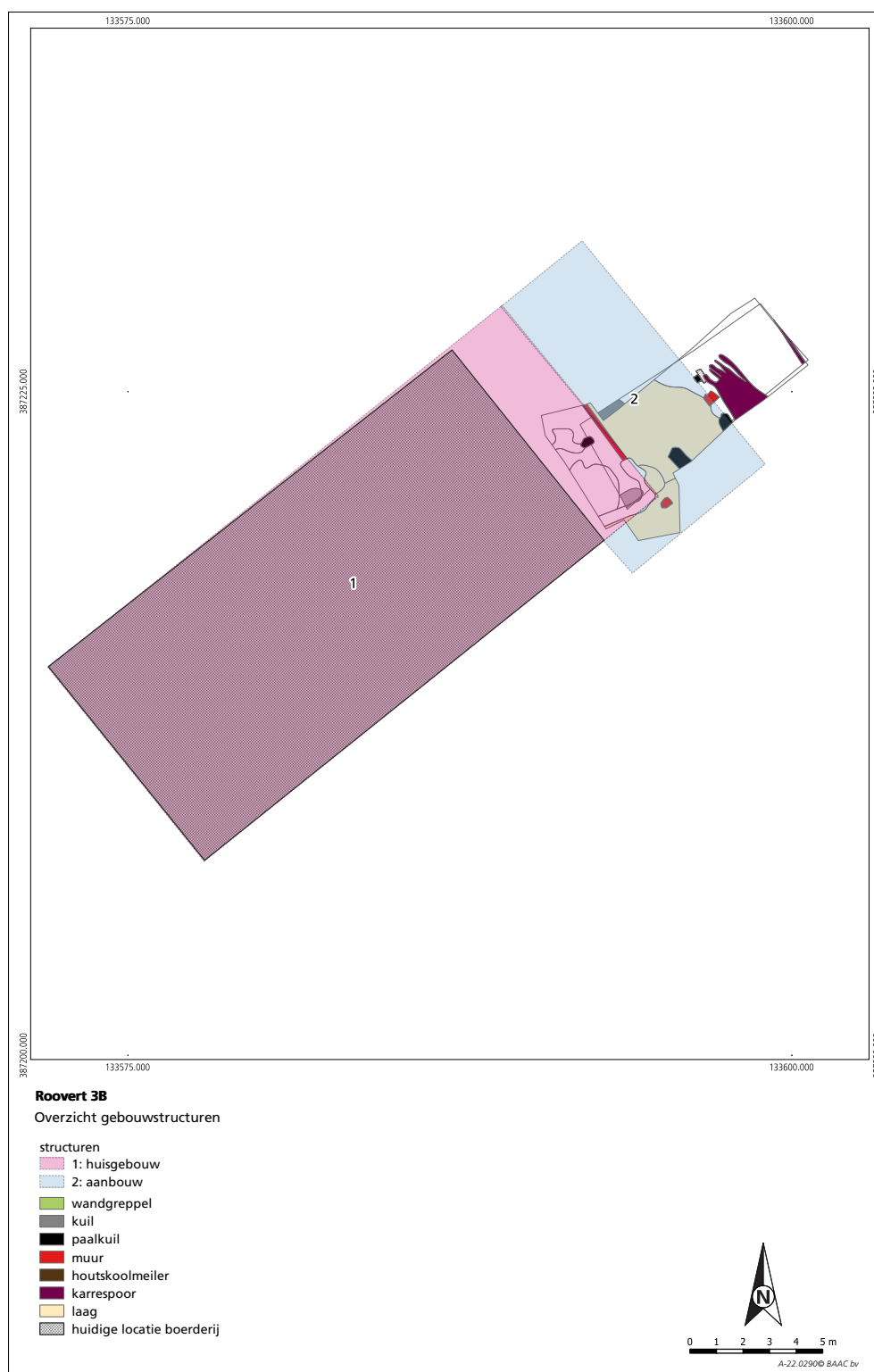
Chrono-, zuurstofisotopen- en lithostratigrafie voor Noordwest-Europa naar De Mulder *et al.* (2003). Mariene isotoop stadium (MIS) volgens Bassinot *et al.* (1994). Atmosferische data volgens Berendsen (2008) en Cohen *et al.* (2009). Archeologische periode-indeling en ouderdom volgens de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE). Vegetatie bewerkt volgens Berendsen (2008). Pollenzones volgens P. Vos & P. Kiden (2005).

Ouderdom (kal. jaren BP ¹)	¹⁴ C jaren	Chronostratigrafie			Pollen zones	Vegetatie	Archeologische perioden (kal. jaren v/n. Chr.)	
450	1250	Laat	Subatlanticum (koeler Vochtiger)	Vb2	Loofbos, waarbij eik en els overheersen; haagbeuk vanaf Vb1 (>1%); vanaf Vb2 veel cultuurplanten (rogge, boekweit, korenbloem)	nieuwe tijd (1500-heden)		
1150						Vb1	middeleeuwen (450-1500 n. Chr.)	
1500							Romeinse tijd (12 v.Chr. – 450 n. Chr.)	
1962							1950	ijzertijd (800 – 12 v. Chr.)
2750	2900		Va	Loofbos. Eik, els en hazelaar overheersen; beuk vanaf IVb >1% en grotere invloed landbouw (granen)	bronstijd (2000 – 800 v. Chr.)			
3050					neolithicum (5300 – 2000 v. Chr.)			
3950	5000		Midden	Subboreaalaal (koeler Droger)	IVb	Loofbos. Eik, els en hazelaar overheersen; beuk vanaf IVb >1% en grotere invloed landbouw (granen)	mesolithicum (8800 – 5300 v. Chr.)	
								IVa
7250				8000	Atlanticum (warm Vochtig)	III	Loofbos eik en els overheersen, relatief veel iep en linde. Het percentage den neemt af	
8700								
10.250	9000	Vroeg	Boreaalaal (warmer)	II	Den overheerst, daarnaast hazelaar, eik, iep, linde, es			
10.750			Preboreaalaal (warmer)	I	Eerst berk en later overheerst de den			
11.650	10.150	Laat-Pleistoceen	Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)	Late Dryas	LW III	Parklandschap (subarctisch)	laat-paleolithicum (35.000 – 8800 v. Chr.)	
12.850	10.950			Allerød	LW II	Dennen- en berkenbossen		
13.900	11.900			Vroege Dryas	LW I	Open parklandschap		
14.030	12.100			Bølling		Open vegetatie met kruiden (bijvoet) en berkenbomen		
14.640	12.450		Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)		Perioden met een poolwoestijn en perioden met een toendra			
35.000 (v. Chr.)	¹⁴ C-methode loopt tot 43.000 jaar BP						Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)	
75.000								
117.000			Eemien (warme periode)			Loofbos		
130.000			Midden-Pleistoceen	Saalien (ijstijd)		Maximale ijsuitbreiding Scandinavische ijskap tussen 200.000 en 130.000 jaar BP		
300.000 (v. Chr.)								vroeg-paleolithicum (tot 300.000 v. Chr.)

¹ BP = aantal werkelijke jaren voor 1950 AD.

PREH	Prehistorie	tot 12 voor Chr.
STEEN	Steentijd	tot 2000 voor Chr.
PALEO	Paleolithicum/oude steentijd	tot 8800 voor Chr.
PALEOV	Paleolithicum vroeg	tot 300.000 voor Chr.
PALEOM	Paleolithicum midden	300.000-35.000 voor Chr.
PALEOL	Paleolithicum laat	35.000-8800 voor Chr.
PALEOLA	Paleolithicum laat A	35.000-18.000 voor Chr.
PALEOLB	Paleolithicum laat B	18.000-8800 voor Chr.
MESO	Mesolithicum/midden steentijd	8800-4900 voor Chr.
MESOV	Mesolithicum vroeg	8800-7100 voor Chr.
MESOM	Mesolithicum midden	7100-6450 voor Chr.
MESOL	Mesolithicum laat	6450-4900 voor Chr.
NEO	Neolithicum/nieuwe steentijd	5300-2000 voor Chr.
NEOV	Neolithicum vroeg	5300-4200 voor Chr.
NEOVA	Neolithicum vroeg A	5300-4900 voor Chr.
NEOVb	Neolithicum vroeg B	4900-4200 voor Chr.
NEOM	Neolithicum midden	4200-2850 voor Chr.
NEOMA	Neolithicum midden A	4200-3400 voor Chr.
NEOMB	Neolithicum midden B	3400-2850 voor Chr.
NEOL	Neolithicum laat	2850-2000 voor Chr.
NEOLA	Neolithicum laat A	2850-2450 voor Chr.
NEOLB	Neolithicum laat B	2450-2000 voor Chr.
BRONS	Bronstijd	2000-800 voor Chr.
BRONSV	Bronstijd vroeg	2000-1800 voor Chr.
BRONSM	Bronstijd midden	1800-1100 voor Chr.
BRONSMA	Bronstijd midden A	1800-1500 voor Chr.
BRONSMB	Bronstijd midden B	1500-1100 voor Chr.
BRONSL	Bronstijd laat	1100-800 voor Chr.
IJZ	IJzertijd	800-12 voor Chr.
IJZV	IJzertijd vroeg	800-500 voor Chr.
IJZM	IJzertijd midden	500-250 voor Chr.
IJZL	IJzertijd laat	250-12 voor Chr.
PROTO	Protohistorie	12 voor Chr. -450 na Chr.
ROM	Romeinse tijd	12 voor Chr. -450 na Chr.
ROMV	Romeinse tijd vroeg	12 voor Chr. -70 na Chr.
ROMVA	Romeinse tijd vroeg A	12 voor Chr. -25 na Chr.
ROMVB	Romeinse tijd vroeg B	25-70 na Chr.
ROMM	Romeinse tijd midden	70-270 na Chr.
ROMMA	Romeinse tijd midden A	70-150 na Chr.
ROMMB	Romeinse tijd midden B	150-270 na Chr.
ROML	Romeinse tijd laat	270-450 na Chr.
ROMLA	Romeinse tijd laat A	270-350 na Chr.
ROMLB	Romeinse tijd laat B	350-450 na Chr.
ME	Middeleeuwen	450-1500 na Chr.
MEV	Middeleeuwen vroeg	450-1050 na Chr.
MEVA	Middeleeuwen vroeg A	450-525 na Chr.
MEVB	Middeleeuwen vroeg B	525-725 na Chr.
MEVC	Middeleeuwen vroeg C	725-900 na Chr.
MEVD	Middeleeuwen vroeg D	900-1050 na Chr.
MEL	Middeleeuwen laat	1050-1500 na Chr.
MELA	Middeleeuwen laat A	1050-1250 na Chr.
MELB	Middeleeuwen laat B	1250-1500 na Chr.
NT	Nieuwe tijd	1500-1850
NTV	Nieuwe tijd vroeg	1500-1650 na Chr.
NTM	Nieuwe tijd midden	1650-1850 na Chr.
NTL	Nieuwe tijd laat	1850-1950 na Chr.
RECENT	Recent	1950-heden

Bijlage 2 Overzicht structuren

Bijlage 3 Onderzoeksvragen uit het Programma van Eisen

■ Algemeen

1. *Is er een (of zijn er meerdere) vindplaats(en) aanwezig binnen het onderzoeksgebied?*

Binnen het onderzoeksgebied is één vindplaats aangetroffen.

2. *Zo ja, beschrijf per vindplaats de datering, het complextype, de aard van de sporen en vondsten, de verspreiding van de sporen en vondsten en de begrenzing van de vindplaats (indien mogelijk) zowel binnen als buiten het onderzoeksgebied.*

De vindplaats is in de nieuwe tijd te dateren en behoort tot het complextype “niet opgehoogde, individuele huisplaats”. Op het erf zijn paalsporen, sporen van bebouwing (zoals muurwerkresten, poeren, leemvloer), kuil en karens sporen aangetroffen.

2. *Is er sprake van ophogingen op het terrein? Waar liggen de ophogingen (t.o.v. NAP) en wat is de datering?*

Tijdens het onderzoek zijn geen ophoging vastgesteld. Een uitzondering is een afdekkende laag, die boven een poststal (S1002 v.3) en onder wandmuur (S1003) is vastgesteld. Deze laag ligt op de hoogte van ca. 19,55 m +NAP.

3. *Zijn er sporen van bebouwing? Waaruit bestaan deze sporen (houtbouw/ steenbouw) en op welke diepte (t.o.v. NAP) zijn ze waargenomen?*

Er zijn sporen van minimaal twee fases van bebouwing vastgesteld. Een gedetailleerd beschrijving van deze sporen is in paragraaf 4 te vinden.

4. *Is er sprake van (min of meer) gesloten afvalcontexten zoals putten, kuilen en sloten? Zo ja, wat is het informatiepotentieel? Bevinden zich tussen het vondstmateriaal opvallende vondsten die wijzen op sociale differentiatie, ambachtelijke activiteiten of rituele connotaties of op een specifieke functie van de vindplaats?*

Tijdens het onderzoek zijn geen gesloten afvalcontexten vastgesteld.

5. *Zijn er aanwijzingen voor loopniveaus (straten, vloeren)? Waaruit bestaan deze loopniveaus en op welke diepte (t.o.v. NAP) zijn ze waargenomen?*

In westelijke kant van werkput 1 is een leemvloer aangetroffen. Dit spoor was grotendeels intact bewaard gebleven. De bovenkant van dit spoor (S1002) ligt op de hoogte van 19,76 m +NAP.

6. *Hoe is de bodemopbouw/stratigrafie binnen het onderzoeksgebied en wat is de relatie van de aangetroffen vindplaats met de bodemopbouw?*

Ter hoogte van het erf is de natuurlijke bodem vrijwel geheel afgetopt. Direct hieronder bevindt zich een scherpe overgang naar de geelwitte Cg-horizont.

7. *Wat is de waardering van de vindplaats(en)? Geef daarbij aan in hoeverre de vindplaats(en) in een groter onderzoekskader van de NOaA of een provinciaal/gemeentelijke onderzoeksagenda is (of zijn) in te passen. Noem de relevante onderzoeksthema's.*

De vindplaats is als behoudenswaardig gewaardeerd.

Op basis van de gegevens uit het onderhavige onderzoek zijn voor de vindplaats de volgende thema's uit de NOAA 2.0¹ relevant:

- 2. De dynamiek van het Nederlandse landschap
- 5. Sociale en economische differentiatie
- 13. De verankering van het boerenbestaan
- 21. De dynamiek van het landgebruik

8. *Zijn er verstoringen aanwezig binnen het onderzoeksgebied? Zo ja, waar bevinden deze zich en tot hoe diep hebben deze de bodem verstoord?*

Binnen het onderzoeksterrein zijn geen verstoringen vastgesteld. Tussen de sporen van bebouwing zijn wel boomwortels vastgesteld. Door deze wortels was het archeologische vlak niet overal goed leesbaar.

9. *Hoe sluiten de resultaten van het onderzoek aan op de gespecificeerde archeologische verwachting zoals die in het vooronderzoek voor het onderzoeksgebied is vastgesteld?*

De resultaten sluiten volledig aan op de gespecificeerde archeologische verwachting uit het vooronderzoek.

11. *Indien er geen vindplaats is vastgesteld, hoe is dit te verklaren (landschappelijk, verstoring of gewoon niet aanwezig)?*

Niet van toepassing.

■ Specifiek

10. *Zijn de funderingen van de boerderij nog aanwezig?*

Ja. Deze sporen bevinden zich direct onder het plaggendeek, in oostelijk zijde van werkput 1 aangetroffen.

11. *Zo ja, wat is hun omvang en datering?*

Een funderingsmuur (S1003) loopt buiten van onderzochte areaal. De exacte omvang kon dus niet worden nauwkeurig bepaald. De in werkput 1 aangetroffen resten sluiten aan op de nog bestaande schuur, hiermee kan de oppervlakte van het gebouw gereconstrueerd worden op 22 bij 8,40 meter (zie bijlage 2).

¹ Te raadplegen op <https://archeologieinnederland.nl/bronnen-en-kaarten/nationale-onderzoeksagenda-archeologie-20>.

12. *Welke ruimtelijke indeling heeft het gebouw?*

Deze vraag is maar ten dele te beantwoorden aangezien dat tijdens het onderzoek een klein deel van het gebouw is onderzocht.

Er zijn twee gebouwelementen aangetroffen: een hoofd-gebouwstructuur (STR 1) en aanbouw (STR2). Structuur 2 sluit zich direct aan de oostelijke zijde van hoofd-gebouwstructuur.

13. *Welke bouwfasen zijn te onderscheiden?*

Tijdens het onderzoek zijn minimaal twee fasen van bebouwing vastgesteld: fase 1: betreft sporen van bebouwing die op de kaart uit het begin van de 19e eeuw staat aangegeven (afb. 2.4). Een ruimer beeld van deze situatie is te zien op de kaart uit 1899 (afb. 2.5). Het is een zogenaamde steenbouw van een langgevelboerderij. Daarnaast zijn er ook sporen van een voorganger vastgesteld. In deze fase was waarschijnlijke sprake van houtskelet constructie.

14. *Is er sprake van een voorganger?*

Deze vraag is onder punt 13 beantwoord.

